

અનુક્રમણિકા

1. માબાપની અદબ.....	5
2. બાળકો પ્રત્યે જવાબદારી.....	12
3. લોકોમાં સુલેહ કરાવવી.....	24
4. માનવતાની સેવા.....	28
5. કર્મે હસના.....	31
6. પશ્ચિમી સંસ્કૃતિની બરબાદ કરનારી નકલ.....	36
7. હુસ્ને ઝન અને સૂએ ઝન.....	43
8. કરુમુલ ગૈઝ.....	47
9. ઈખ્લાસ.....	53
10. નૈતિકતાભર્યું જીવન જીવવું.....	60
11. હિલ્મ, કિત્ના ફસાદ અને વિશ્વાસઘાત.....	66
12. પર્યાવરણનું રક્ષણ.....	74
13. તકબ્બુર, રિયા અને ઉજબ.....	78
14. અપશબ્દો, અપમાન, કટાક્ષ અને બદ્તમીઝી.....	85
15. રાઝ ખોલી દેવાં.....	89
16. ગુસ્સો.....	94

17. બાલિગ થવાના તબક્કા.....99
18. સિનેમામાં જવું અને ફિલ્મો જોવી.....105

સબક 1 : માબાપની અદબ

આ વિષયો ઉપર પહેલાં ચર્ચા થઈ ચૂકી છે. હમણાં સુધી તમે આ વિષે ઘણી વાર પઢી ચૂક્યા હશો, પરંતુ અહીં તમને એ સમજાવવાની કોશિશ કરવામાં આવી રહી છે કે તમારા પોતાના ઉછેરમાં અને આખા સમાજની પ્રગતિમાં માબાપ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે.

અલ્લાહ તઆલાએ કુરઆને મજીદમાં સાત જગ્યાએ માબાપ ઉપર એહસાન કરવાનો ઝિક્ક કર્યો છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૨૩

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا

قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٣٣﴾

(અને તારા રબે હુકમ કરી દીધો છે કે તમે ઈબાદત ન કરો સિવાય કે તેની પોતાની અને માબાપ જોડે સદ્વર્તન કરો અને જો તારી સામે તે બન્નેમાંથી કોઈ એક વૃધ્ધાવસ્થા સુધી પહોંચે તો પણ

તે બન્નેને ‘ઉફ’ ન કહે અને તે બન્નેને ઠપકો ન આપ અને તે બન્નેની સાથે સન્માનનીય શબ્દોમાં વાતચીત કર.)

અહીં ‘ઉફ’ શબ્દ ઘણો સૌમ્ય છે, પરંતુ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો ભાષાની અંદર તેના કરતાં પણ વધું સૌમ્ય શબ્દ હોત તો અલ્લાહ તઆલા તેવા શબ્દને પણ ઉચ્ચારવાની ના પાડત.”

આપણે કદીય આપણા માબાપને નામ વડે બોલાવવાના નથી, પરંતુ મા (મમ્મી) અને બાવા (પપ્પા) કહીને તેમના વિષે વાત કરવાની છે.

એક વાર એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસે આવ્યો અને પૂછવા લાગ્યો, “એ કઈ નેકી છે કે જે અલ્લાહની રહેમતનું કારણ બને છે ?” રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેને પૂછ્યું કે, “શું તમારા માબાપ જીવે છે ?” તેણે કહ્યું કે, “હા.” રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “માબાપ સાથે નેકી કરવી એ બધી નેકીઓ કરતાં શ્રેષ્ઠ નેકી છે.”

તફ્સીરમાં છે કે આપણે અલ્લાહ પાસે દુઆ માગતા રહેવાની છે કે આપણા માબાપને અલ્લાહ જન્નતમાં જગ્યા આપે અને જો આપણા માબાપ એવું કોઈ કૃત્ય કરતા હોય કે જે અલ્લાહને

નાપસંદ હોય તો પછી આપણે અલ્લાહ પાસે એવી દુઆ માગવાની છે કે અલ્લાહ તેમનામાં સુધાર લાવે અને તેમની હિદાયત કરે.

હદીસે કુદસી :

ખરેખર, જે સર્વ પ્રથમ બાબત અલ્લાહે લોહે મહેકૂઝ ઉપર લખી તે આ પ્રમાણે છે :

“હું અલ્લાહ છું અને મારા સિવાય કોઈ ઈલાહી નથી. હું એવા માણસથી રાજી થાઉં છું કે જેનાથી તેના માબાપ રાજી થાય છે અને એવા માણસથી નારાજ થાઉં છું કે જેનાથી તેના માબાપ નારાજ થાય છે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મૌલા અલી (અ.)ને ફરમાવ્યું છે કે, “માબાપની સોહબતમાં એક કલાક વિતાવવો તે જિહાદમાં જવા કરતાં અફઝલ છે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ વધુમાં ફરમાવ્યું કે, “અય અલી ! માબાપને રાજી કરવા માટે બોલવામાં આવેલા એક શબ્દ વડે પણ અલ્લાહ રાજી થઈ શકે છે.”

માબાપ એટલે ફક્ત તમારા પોતાના માબાપ જ નહીં, પરંતુ તેના અર્થમાં એવા લોકો પણ શામેલ છે કે જેમણે મહેનત કરીને તમને શિક્ષણ આપ્યું. ખાસ કરીને એવા લોકો કે જેમના કારણે તમે સારા માણસ બની શક્યા.

આ રીતે માબાપના ઓછામાં ઓછા ત્રણ અર્થ નીકળે છે :

- તમને જન્મ આપનાર માબાપ.
- તમને શિક્ષણ આપનાર શિક્ષકો અને મુદરિસો.
- જેની સાથે તમે નિકાલ કરો તેના માબાપ.

આ બધા લોકોના તમારા ઉપર હક છે એટલે ઉપર સમજાવવામાં આવ્યું તે રીતે તમારી જવાબદારીઓ પૂરી કરો. અહીં સુધી આપણે જોયું કે માબાપની અદબ કઈ રીતે કરવી.

હવે આપણે ચર્ચા કરીશું કે આપણે તેમની અદબ શા માટે કરવી જોઈએ :

માબાપે આપણો ઉછેર કર્યો અને આપણી ખિલ્કતનો વસીલો બન્યા. તમારા ઘર તરફ નજર કરો. શું તમે એમ કહેશો કે ફક્ત ચાર દીવાલ, છત અને ભોંયતળિયું જ મારું ઘર છે, ના. તમે એમ નહીં કહો કારણ કે તમારા ઘરમાં ફર્નિચર, રંગ જેવી વસ્તુઓનો પણ સમાવેશ થાય છે અને તેનાથી વધુ જે લોકો તમારા ઘરમાં રહે છે તેમનો પણ સમાવેશ થાય છે.

આવી જ રીતે તમારા માબાપ ફક્ત તમારા શરીરની ખિલ્કત માટે જ વસીલો બન્યા નથી, પરંતુ તેમણે તમારી નેકી અને બુદ્ધિને પણ જન્મ આપ્યો છે. તેમણે પોતાનું જીવન તમને સમર્પિત કરી દીધું છે. તેમણે તમને મોહબ્બત આપી, તમારી દેખરેખ કરી, સત્ય અને અસત્યમાં ફેર સમજાવ્યો અને તમને ખોરાક આપ્યો.

જો એવો સમય આવે કે ઘરમાં એટલો જ ખોરાક હોય કે જે એક જ માણસ ખાય તો બાળપણમાં તેઓ પોતે ભૂખ્યાં રહીને તમને જમાડતાં હતાં. તમારી માતાએ તમને જન્મ આપ્યો અને બાળપણમાં તમારી દેખરેખ રાખી. શું તમે કલ્પના કરી શકો છો કે તેમણે કેટલી બધી મુસીબતો ઊઠાવીને તમને મોટા કર્યા છે ? જો તમે તેમને પૂછશો કે તમે શા માટે મારા માટે આટલી બધી તકલીફ ઊઠાવી ? તો તેઓ જવાબ આપશે કે અમે ઈચ્છતા હતા કે તમારા ઉપર અમારા જેટલી મુશ્કેલીઓ ન પડે, તો પછી આપણે શા માટે તેમની અદબ ન કરીએ અને તેમની સાથે મોહબ્બત ન કરીએ ?

એટલા જ માટે ઈસ્લામ કહે છે કે, “તમારી માતાના પગની નીચે જન્નત છે.”

તેનો અર્થ એ કે જો આપણે આપણી માને નારાજ કરી દઈએ તો ક્યારેય જન્નતમાં નહીં જઈ શકીએ. માબાપની રજા પામવી એ જ જન્નતનો રસ્તો છે.

અલ્લાહ પોતાના એક નબીને ફરમાવે છે કે, “મને કસમ છે ! મારી ઈજ્જતની કે જે કોઈ પણ પોતાના માબાપનું આજ્ઞાપાલન નહીં કરતો હોય અને જો તે મારી સામે નબીઓના આમાલ લઈને પણ આવશે તો પણ હું તેને કબૂલ નહીં કરું.”

માબાપ પ્રત્યે આપણી જવાબદારી :

માબાપની અદબ કરવાની ઘણી બધી રીતો છે. કેટલીક આ પ્રમાણે છે :

- તેમની સામે મોટા અવાજે ન બોલો.
- તેઓ ઊભેલાં હોય તો બેસો નહીં.
- જ્યાં સુધી તમને કહેવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેમની આગળ આગળ ન ચાલો.
- તેઓ બોલી રહ્યાં હોય ત્યારે તમે ન બોલો.
- બધાની સામે તેમની ભૂલ ન સુધારો.
- તેમને નારાજ ન કરો અથવા તેમને ગુસ્સે ન કરો.
- તેમને અપમાનિત ન કરો. તેમની સાથે વાદવિવાદ ન કરો અથવા તેમની સામે બૂમ ન પાડો.

જ્યારે તમે સવારે ઊઠો તો સૌથી પહેલાં તમારે માબાપને ‘અસ્સલામો અલૈકુમ’ કહેવું જોઈએ. આ બધી નાની નાની વાતો છે, પરંતુ આપણામાંથી કેટલા જણ આવું કરે છે ? જ્યારે આપણાં

માતા અથવા પિતા કમરામાં દાખલ થાય તો આપણામાંથી કેટલા લોકો એવા છે કે જેઓ ઊભા થઈને ‘અરસલામો અલૈકુમ’ કહે છે ?

જો તમારા માબાપ તમને કોઈ કામ સોંપે, જેવું કે બજાર જવાનું તો તમારે એ વાત જાહેર પણ થવા દેવી ન જોઈએ કે તમે થાકી ગયેલા છો. તમારે થાકેલી નજરથી તેમની તરફ જોવું પણ ન જોઈએ.

જે લોકો પોતાના માબાપને એટલા બધા નારાજ કરે છે કે તેમના માબાપ તેમનો ત્યાગ કરી દે છે તો પછી અલ્લાહ તેવા લોકોથી એટલો બધો નારાજ થઈ જાય છે કે તેવા લોકોને જન્મતની ખુશ્બૂ પણ સૂંઘવા નહીં મળે. બીજું એ કે જો પોતાની ઓલાદ સાથે માબાપ નારાજ હોય અને આખી રાત સુધી નારાજ રહે અને બીજા દિવસની સવાર થઈ જાય તો જાણે કે ઓલાદ માટે દોઝખના બે દરવાજા ખુલી ગયા છે.

સબક 2 : બાળકો પ્રત્યે જવાબદારી

આપણે માબાપની અદબની વાત કરી ચૂક્યા છીએ અને તેનું મહત્ત્વ સમજી ચૂક્યા છીએ. હવે આપણે બાળકો પ્રત્યે આપણી જવાબદારીની વાતને સમજીશું.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ તહરીમ, સૂરા-૬૬, આયત-૬

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَ
الْحِجَارَةُ عَلَيْهَا

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! (દોઝખની) આગથી બચતા રહો કે જેનું ઈંધણ, પથ્થરો અને માણસો છે. પોતાને અને પોતાના બાળકોને તથા અન્ય પરિવારજનોને ગુના કરવાથી રોકી લો.)

આ બતાવે છે કે બાળકો પ્રત્યે આપણી સર્વ પ્રથમ જવાબદારી તેમને ખરા અને ખોટા વચ્ચે ફેર બતાવવાની છે. આવું આપણે આપણી વાણી વડે નહીં પરંતુ વર્તન વડે બતાવવાનું છે.

બાળકો પ્રત્યેની આપણી જવાબદારીઓમાંથી એ પણ છે કે આપણે તેમને શિક્ષણ અપાવીએ. શિક્ષણમાં સૌ પ્રથમ ઈસ્લામી શિક્ષણ અને પછી દુન્યવી શિક્ષણ. તેનો અર્થ એ નહીં કે બધા બાળકોને વર્ષો સુધી મદ્રેસામાં પઢાવતા જ રહેવાનું, પરંતુ તેનો અર્થ એ કે ઓછામાં ઓછું ઈસ્લામના પ્રાથમિક ઉસૂલોનું શિક્ષણ તો તેમને આપવું જ જોઈએ કે જેથી જ્યારે તેઓ દુન્યવી શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે તો તેમને ખબર પડે કે તેમના જ્ઞાન વડે ઈસ્લામ અને પોતાની કોમની સેવા કેવી રીતે કરવી.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “આપણે આપણા બાળકો જોડે સદ્વર્તન કરવું જોઈએ અને તેમની સાથે મોહબ્બતને જાહેર કરતા રહેવી જોઈએ. આપણે તેમને કરેલા વાયદા પણ પૂરા કરવા જોઈએ કારણ કે તેમને રોજી આપનાર આપણે પોતે જ છીએ અને તેમને આપણી મદદની અપેક્ષા હોય છે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.) એક વખતે ચાલતા જઈ રહ્યા હતા અને તેમણે કેટલાંક બાળકોને જોયાં. તેમણે દુઃખ વ્યક્ત કરતાં ફરમાવ્યું કે, “મને આખર જમાનાના બાળકોના માબાપ પ્રત્યે અફસોસ છે.

લોકોએ રસૂલલ્લાહ (સ.)ને પૂછ્યું, “શું તેઓ કાફિર હશે ?”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “ના, આવું નહીં હોય પરંતુ તે માબાપ એવાં હશે કે બાળકોને દીની શિક્ષણ નહીં અપાવે, પરંતુ તેમને દુન્યવી શિક્ષણ અપાવીને ખુશ થઈ જશે.” રસૂલલ્લાહ (સ.)એ વધુમાં ફરમાવ્યું કે, “એવા લોકો મારામાંથી નથી અને હું તેમની સાથે મોહબ્બત નથી કરતો.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મૌલા અલી (અ.)ને ફરમાવ્યું કે, “અય અલી ! માબાપ ઉપર બાળકોના ઘણા બધા હક વાજિબ છે અને આવી જ રીતે બાળકો ઉપર પણ માબાપના ઘણા બધા હક વાજિબ છે.”

બાળકના સર્વ પ્રથમ હક્કોમાંથી એક હક એ છે કે તમે બાળકને એક સારું નામ આપો. તે એટલા માટે કે બાળક એવો બનવાની કોશિશ કરશે કે જેના પરથી તમે તેનું નામ રાખ્યું છે અથવા તો તેના નામના અર્થને સાર્થક કરવાની કોશિશ કરશે. બાળક વડીલોની દુનિયામાં સ્વતંત્રતાથી ચાલી શકે તે પહેલાં તેના જીવનમાં ત્રણ તબક્કા આવે છે. દરેક તબક્કો સાત વર્ષનો હોય છે.

પોતાના જીવનના પહેલાં સાત વર્ષ દરમિયાન બાળક માલિક છે અને તેને કોઈ પણ જવાબદારી વગર રમવાનો અને ખુશ થવાનો હક છે. તેનો અર્થ એ નથી કે તમે તેને મનમાની કરવા દો, પરંતુ તેનો અર્થ તે થાય છે કે તમે તેને શરીરતના બંધનોમાંથી આઝાદી આપો. તેના ઉપર ઔપચારિક શિક્ષણ (શાલેય શિક્ષણ)નો ભાર પણ ન લાદો અને તેને ફક્ત નેક કાર્યો વડે શિક્ષણ આપો.

બીજાં સાત વર્ષ દરમિયાન બાળક ગુલામ છે. તેનો અર્થ એ કે હવે સમય આવી ચૂક્યો છે કે તેને પોતાની જવાબદારીઓ વિષે, ઈસ્લામના નિયમો વિષે અને દુન્યવી ઈલ્મ વિષે શિખવાડવામાં આવે. તેનો અર્થ એ નથી કે બાળક ઉપર બળજબરી કરવામાં આવે, પરંતુ પહેલાં સાત વર્ષ દરમિયાન તેને જે છૂટછાટ મળતી હતી તે તેને ન આપવામાં આવે.

છેલ્લાં સાત વર્ષમાં બાળક વજીર છે. તેનો અર્થ એ કે બાળક અથવા તો નવયુવાનને જોઈએ કે ઘરમાં કામકાજ કરવાનું અને બધાની મદદ કરવાનું શરૂ કરી દે.

પહેલા ચૌદ વર્ષ દરમિયાન તેણે તેના પરિવારથી જે કાંઈ લીધું હોય તે બધી વસ્તુઓ એ પરિવારને પાછી આપે.

હદીસમાં છે કે, “નેક બાળક જન્મતના ફૂલોમાંનું એક ફૂલ છે.”

બાળક સાથે સદ્વર્તન કરવા વિષે ઈસ્લામમાં એટલો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે કોઈ માણસ પોતાના બાળકને બોસો આપે છે તેના આમાલનામામાં એક નેકી લખાય છે.”

એક વખતે એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “મેં કોઈ પણ બાળકને બોસો આપ્યો નથી.” જ્યારે તે ચાલ્યો ગયો તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “એ પથ્થરદિલ માણસ દોઝખની આગના લોકોમાંથી છે.”

સહીફાએ કામેલામાં આપણા ચોથા ઈમામ હઝરત અલી ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) પોતાના બાળકો વિષે દુઆ માગતાં આવી રીતે ફરમાવે છે :

સંતાનો માટે હઝરતની દુઆ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُمَّ مَنْ عَلَى بَقَاءٍ وَلَدِي وَبِإِصْلَاحِهِمْ لِي وَبِإِمْتِنَاعِي بِهِمُ إِلَهِي
 أُمِّدْ لِي فِي أَعْمَارِهِمْ وَزِدْ لِي فِي أَجَالِهِمْ
 وَرَبِّ لِي صَغِيرَهُمْ وَقَوِّ لِي ضَعِيفَهُمْ وَأَصِحِّ لِي أَبْدَانَهُمْ وَأَدِيَانَهُمْ
 وَأَخْلَاقَهُمْ وَعَافِهِمْ فِي أَنْفُسِهِمْ وَفِي جَوَارِهِمْ

وَفِي كُلِّ مَا عُنِيتُ بِهِ مِنْ أَمْرِهِمْ وَأَدْرَرْتُ لِي وَعَلَى يَدَيَّ أَرْزَاقَهُمْ وَاجْعَلْهُمْ

أَبْرَارًا اتَّقِيَاءَ بُصْرَاءَ سَامِعِينَ مُطِيعِينَ لَكَ وَلَا وُلِيَاءَ بِكَ مُحِبِّينَ

مُنَاصِحِينَ وَكَجَمِيعِ أَعْدَائِكَ مُعَانِدِينَ وَمُبْغِضِينَ أَمِينٍ

اللَّهُمَّ اشْدُدْ بِهِمْ عَضْدِي وَأَقِمْ بِهِمْ أَوْدِيَّ وَكَثِّرْ بِهِمْ عَدَدِي

وَزَيِّنْ بِهِمْ مُحْضَرِي وَأَحْيِ بِهِمْ ذِكْرِي

وَاكْفِنِي بِهِمْ فِي غَيْبَتِي وَأَعِنِّي بِهِمْ عَلَى حَاجَتِي

وَاجْعَلْهُمْ لِي مُحِبِّينَ وَعَلَى حَدِيثَيْنِ مُقْبِلِينَ مُسْتَقِيمِينَ لِي مُطِيعِينَ

غَيْرَ عَاصِينَ وَلَا عَاقِبِينَ

وَلَا مُخَالِفِينَ وَلَا خَاطِبِينَ وَأَعِنِّي عَلَى تَرْبِيَّتِهِمْ وَتَأْدِيبِهِمْ وَبِرِّهِمْ وَهَبْ
لِي مِنْ لَدُنْكَ مَعَهُمْ أَوْلَادًا ذُكْرًا وَاجْعَلْ ذَلِكَ خَيْرًا لِي وَاجْعَلْهُمْ لِي

عَوْنًا عَلَى مَا سَأَلْتُكَ وَأَعِزَّنِي

وَذَرِّبْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَإِنَّكَ خَلَقْتَنَا وَأَمَرْتَنَا وَنَهَيْتَنَا
وَرَغَبْتَنَا فِي ثَوَابِ مَا أَمَرْتَنَا وَرَهَبْتَنَا عِقَابَهُ وَجَعَلْتَ لَنَا

عَدُوًّا يَكِيدُنَا سَلْطَتَهُ مِنَّا عَلَى مَا لَمْ تُسَلِّطْنَا عَلَيْهِ مِنْهُ

أَسْكَنْتَهُ صُدُورَنَا وَأَجْرَيْتَهُ مَخَارِجَ دِمَائِنَا

لَا يَغْفُلُ إِنْ خَفَلْنَا وَلَا يَنْسَى إِنْ لَسَيْنَا يُؤْمِنُنَا عِقَابَكَ

وَيُخَوِّفُنَا بِغَيْرِكَ

إِنْ هَمَمْنَا بِفَاهِشَةٍ شَجَّعْنَا عَلَيْهَا وَإِنْ هَمَمْنَا بِعَمَلٍ صَالِحٍ ثَبَّتْنَا
عَنْهُ يَتَعَرَّضُ لَنَا بِالشَّهَوَاتِ وَيَنْصِبُ لَنَا بِالشُّبُهَاتِ إِنْ وَعَدْنَا
كَذِبًا وَإِنْ مَنَّا أَخْلَفْنَا

وَالَا تَصْرِفْ عَنَّا كَيْدَهُ يُضِلَّنَا وَالَّا تَقِنَا خَبَالَهُ يُسْتَزِلَّنَا

اللَّهُمَّ فَاقْهَرْ سُلْطَانَهُ عَنَّا بِسُلْطَانِكَ حَتَّى تَحْبِسَهُ عَنَّا بِكَثْرَةِ
الدُّعَاءِ لَكَ فَنُصْبِرَ مِنْ كَيْدِهِ فِي الْمَعْصُومِينَ بِكَ

اللَّهُمَّ أَعْطِنِي كُلَّ سُؤْلِي وَاقْضِ لِي حَوَائِجِي وَلَا تَمْنَعْنِي إِلَّا جَابَةَ
وَقَدْ ضَمِنْتَهَا لِي وَلَا تَعْجُبْ دُعَائِي عَنْكَ

وَقَدْ أَمَرْتَنِي بِهِ وَأَمَنْ عَلَى كُلِّ مَا يُصْلِحُنِي فِي دُنْيَايَ وَآخِرَتِي

مَا ذَكَرْتُ مِنْهُ وَمَا نَسِيتُ أَوْ أَظْهَرْتُ أَوْ أَخْفَيْتُ أَوْ أَعْلَنْتُ أَوْ أَسْرَرْتُ
وَأَجْعَلْنِي فِي جَمِيعِ

ذَلِكَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ بِسُؤَالِي إِيَّاكَ الْمُنْجِحِينَ

بِالطَّلَبِ إِلَيْكَ غَيْرِ الْمَمْنُوعِينَ بِالتَّوَكُّلِ عَلَيْكَ الْمُعَوِّدِينَ بِالتَّعَوُّ
ذِيكَ الرَّاجِحِينَ فِي التَّجَارَةِ عَلَيْكَ الْمُجَارِينَ بِعِزِّكَ الْمُوسِعَ عَلَيْهِمْ

الرِّزْقَ الْحَلَالَ مِنْ فَضْلِكَ الْوَاسِعِ بِجُودِكَ وَكَرَمِكَ الْمُعَزِّينَ مِنْ لَذْلِ بِكَ

وَالْمُجَارِينَ مِنَ الظُّلْمِ بِعَدْلِكَ وَالْمُعَافِينَ مِنَ الْبَلَاءِ بِرَحْمَتِكَ
وَالْمُغْنِينَ مِنَ الْفَقْرِ بِغِنَاكَ وَالْمَعْصُومِينَ مِنَ الذُّنُوبِ

وَالزَّلِيلِ وَالْخَطَاءِ بِتَقْوَاكَ الْمَوْفَّقِينَ لِلْخَيْرِ وَالرُّشْدِ وَالصَّوَابِ بِطَاعَتِكَ
وَالْمُحَالِ بَيَّتَهُمْ

وَبَيْنَ الذُّنُوبِ بِقُدْرَتِكَ التَّارِكِينَ لِكُلِّ مَعْصِيَتِكَ السَّاكِنِينَ فِي
جَوَارِكَ

اَللّٰهُمَّ اَعْطِنَا جَمِيْعَ ذَلِكَ بِتَوْفِيْقِكَ وَرَحْمَتِكَ

وَاعِزَّنَا مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ

وَاعْطِ جَمِيْعَ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
مِثْلَ الَّذِي سَأَلْتُكَ لِنَفْسِي وَلِوَالِدِي فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا وَآجِلِ الْآخِرَةِ

إِنَّكَ قَرِيبٌ مُّجِيبٌ سَمِيعٌ عَلِيمٌ عَفُوٌّ غَفُورٌ رَّءُوفٌ رَّحِيمٌ وَاتِنَا فِي
الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

(યા અલ્લાહ ! મારા સંતાનોની સુરક્ષા અને સુધારણા તેમજ સદ્ભાગ્ય માટેની વ્યવસ્થા કરીને
મને ઉપકારવશ બનાવ અને મારા આશ્રય માટે તેમની વયમાં વૃદ્ધિ અને આયુષ્ય લાંબુ કર.

અને ખુદાયા ! અને તેમનામાંના નાના સંતાનોનું પોષણ કર અને દુર્બળોને શક્તિ પ્રદાન કર અને
તેમની શારીરિક, ઈમાન વિષયક અને ચારિત્ર્યને લગતી બાબતોમાં કે જેમાં મારે વ્યવસ્થા કરવી
પડે તેમ હોય તેમાં તેમને સુખચેતનમાં રાખ. મારા માટે તેમજ મારા દ્વારા એમના માટે રોજીમાં
વધારો કરી દે.

અને તેમને સદાચારી, પરહેઝગાર, નિર્મળ મનવાળા, હકના હિમાયતી, તારા આજ્ઞાપાલક અને
તારા મિત્રોના મિત્ર તેમજ શુભચિંતક અને તારા દુશ્મનોના દુશ્મન તેમજ અહિતચિંતક બનાવી દે,

આમીન !

અય અલ્લાહ ! તેમના દ્વારા મારા હાથ મજબૂત કરજે અને મારી વિટંબણાઓનો ઈલાજ કરજે.

અને તેમના કારણે મારા સંતોષમાં વૃદ્ધિ અને મજલિસ મેળાવડાની શોભામાં મારી અભિવૃદ્ધિ કરજે. તેમના લીધે મારું નામ જીવંત રાખજે.

અને મારા મૃત્યુ પછી તેમને મારા અવેજી બનાવજે અને તેમના દ્વારા મારી અભિલાષાઓ પૂર્ણ કરવામાં સહાયતા કરજે.

અને તેમને મારા માટે મિત્ર, મહેરબાન, તારા તરફ ધ્યાન લગાવનાર, કૃત નિશ્ચયી અને આજ્ઞાંકિત બનાવી દે.

તેમને હુકમનો અનાદાર કરનાર, ઉદ્ધત, વિરોધી કે અપરાધી બનાવતો નહીં.

અને તેમનો ઉછેર કરવામાં, તેમને સભ્યતા શિખવવામાં અને તેમની સાથે સદ્વર્તન કરવામાં મારી સહાયતા કર અને તદ્દુપરાંત તારી રહેમતના ખજાનામાંથી મને નરસંતાન આપજે અને તેમને મારા માટે સંપૂર્ણ કલ્યાણકારી અને સમૃદ્ધિવાન બનાવી દેજે.

જે વસ્તુઓ મેળવવાની હું ઈચ્છા ધરાવું છું તેમાં તેમને મારા સહાયક બનાવજે.

અને મને અને મારા સંતાનોને શયતાન મરદૂદથી આશરો આપજે એટલા માટે કે તેં અમને પેદા કર્યા અને આજ્ઞાઓ ફરમાવી અને જે આજ્ઞાઓ ફરમાવી તેના સવાબ તરફ આકર્ષિત કર્યા અને જેની મનાઈ કરી તેના અઝાબથી ભયભીત કર્યા.

અને અમારો એક દુશ્મન બનાવ્યો કે જે અમારી સાથે પ્રપંચ કરે છે અને અમારી વસ્તુઓ પર જેટલો અધિકાર તેને આપ્યો છે તેટલો અધિકાર અમને તેની કોઈ વસ્તુ પર આપ્યો નથી.

એટલે સુધી કે તેને અમારી છાતીઓમાં સ્થાપિત કરી દીધો અને અમારા સમગ્ર શરીરમાં ફરતો કરી દીધો.

અમે અસાવધ થઈ જઈએ છીએ, પરંતુ તે અસાવધ થતો નથી.

અમે ભૂલી જઈએ છીએ, પરંતુ તે ભૂલતો નથી. તે મને તારા અઝાબથી નિર્શિંચત બનાવી દે છે.

અને તારા સિવાય અન્ય લોકોથી ડરાવે છે.

જો કદાચ અમે કોઈ દુષ્કૃત્ય કરવાનો ઇરાદો કરીએ છીએ તો તે અમારી હિંમત વધારે છે અને જો કોઈ સદ્કૃત્ય કરવાનો ઇરાદો કરીએ છીએ તો તે અમને તેનાથી વંચિત રાખે છે અને ગુના કરવા પ્રેરે છે અને અમારા મનમાં શંકા કુશંકાઓ પેદા કરે છે.

તે જે વાચદો કરે છે તે જુદ્દો હોય છે અને જે ઉમેદ રખાવે છે તેનાથી વિરુદ્ધ વર્તન કરે છે.

જો કદાચ તું તેના છળકપટને દૂર નહીં કરે તો તે અમને માર્ગભ્રષ્ટ કરીને જ જંપશે અને જો તું તેના ઉપદ્રવથી અમને નહીં બચાવે તો તે અમને ડગમગાવી દેશે.

ખુદાયા ! તેના વર્યસ્વને તારી શક્તિ અને સામર્થ્યથી નષ્ટ કરી દે જેથી દુઆની વિપુલતાને કારણે તે અમારા માર્ગમાંથી ખસી જાય અને અમે તેના છળકપટથી સુરક્ષિત બની જઈએ.

અય અલ્લાહ ! મારી દરેક વિનંતીનો સ્વીકાર કરજે અને મારી મહેચ્છાઓ પૂર્ણ કરી દે કેમકે તે દુઆઓનો સ્વીકાર કરવાનું વચન આપ્યું છે. તું મારી દુઆઓને તારા દરબારમાં આવતી અટકાવી

દેતો નહીં.

અને જે બાબતોમાં મારો દીની અને દુન્યવી નફો સંકળાયેલો હોય તેને પરિપૂર્ણ કરીને મારા ઉપર ઉપકાર કર.

જે યાદ છે તેમજ જે ભૂલી ગયો છું, જે જાહેર કરેલી હોય અથવા ગુપ્ત રહેવા દીધી હોય, જાહેરમાં માગી હોય કે ગુપ્ત રીતે માગી હોય એ બધી જ બાબતોમાં દાનત ચોખ્ખી રાખનાર બનાવજે કેમકે તારી સમક્ષ ઈચ્છા પ્રગટ કરી છે, સફળતા આપજે.

તારા પર વિશ્વાસ મૂક્યો છે, રદ ન થનાર બનાવજે અને મને એ લોકોમાં શામેલ કરજે કે જેઓ તારા પાલવમાં આશરો લેવાની આદતવાળા છે, તારી સાથે વેપાર કરીને ફાયદો મેળવનારા છે અને તારા પ્રતિષ્ઠિત પાલવની છાયામાં બેસવાવાળા છે.

જેમની હલાલ રોજીમાં તારી અપાર દયા અને કૃપાના કારણે વૃદ્ધિ થઈ છે અને તારા કારણે અપમાનભર્યા સ્થાનેથી સન્માનભર્યા સ્થાને પહોંચ્યા છે.

અને તારા ઈન્સાફ અને ન્યાયના પાલવમાં અત્યાચાર સામે આશરો લીધો છે અને તારી રહેમતના કારણે બલા આફતોથી સુરક્ષિત છે અને તારી ઉદારતાના કારણે નિર્ધનમાંથી તવંગર બની ચૂક્યા છે.

અને તારી બીકના કારણે ગુનાઓ, અપરાધો અને ભૂલોથી વંચિત છે ને તારા આજ્ઞાપાલનના કારણે ભલાઈ, માર્ગદર્શન અને નેકીનું સામર્થ્ય તેમને મળ્યું છે અને તારી કુદરતથી તેમના અને ગુનાઓ વચ્ચે પડદો પડી ગયો છે.

અને જેઓ સઘળા ગુનાઓથી મુક્ત થઈને તારી રહેમતની છત્રછાયામાં રહે છે.

યા અલ્લાહ ! તારી શક્તિ અને રહેમતથી આ સઘળી બાબતો અમને અર્પણ કર.

અને દોઝખના અઝાબથી અમને રક્ષણ આપ.

અને જે વસ્તુઓની મેં મારા સંતાનો માટે માગણી કરી છે એવી જ વસ્તુઓ બધા જ મુસલમાન પુરૂષો અને મુસલમાન સ્ત્રીઓને, મોમિન પુરૂષો અને મોમિન સ્ત્રીઓને દુનિયા અને આખેરત

બન્નેમાં અર્પણ કરજે.

એટલા માટે કે તું નજીક છે અને દુઆનો સ્વીકાર કરનાર છે અને જાણવાવાળો છે, માફ કરનાર છે અને ક્ષમા આપનાર છે, કૃપાળુ અને મહેરબાન છે અને અમને દુનિયામાં નેકી (ઈબાદતની શક્તિ) અને આખેરતમાં નેકી (અનંત જન્નત) અર્પણ કરજે અને દોઝખના અઝાબથી બચાવીને રાખજે.

સબક ૩ : લોકોમાં સુલેહ કરાવવી

લોકોમાં સુલેહ કરાવવી એટલે કે અણબનાવ કે ઝઘડા પછી બે માણસો અથવા બે જૂથો જુદા પડી ગયા હોય તો તેમની અંદર પાછી એકતા કરાવવી દરેક મુસલમાન ઉપર ફરજ છે કે આવા બે જૂથોમાં સુલેહ કરાવે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૦

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ

تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

(ખરેખર બધા મોમિનો ભાઈચારામાં છે માટે તમારા બે ભાઈઓ વચ્ચે સુલેહ કરાવો અને

અલ્લાહનો તકવો કરો કે કદાચ તમારા ઉપર રહેમ કરવામાં આવે.)

જો કોઈ માણસ બે જૂથો દરમિયાન પોતાને નુકસાન પહોંચાડ્યા વગર સુલેહ કરાવી શકતો હોય અને જો તે ન કરાવે તો પછી સુલેહ ન કરાવવાની જવાબદારી તેની પોતાની રહેશે.

જો કોઈ તમને નુકસાન પહોંચાડે તો તમને હક છે કે તમે એટલું જ નુકસાન તેને પહોંચાડો, પરંતુ તેનાથી અફઝલ એ છે કે તેને પોતાના અખ્લાક દેખાડો અને એક સારું ઉદાહરણ પૂરું પાડતાં તેને માફ કરી દો.

આ વાત પણ અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં આવી રીતે સમજાવે છે :

પારા-૨૫, સૂરએ શૂરા, સૂરા-૪૨, આયત-૪૦

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا

يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

(અને બૂરાઈનો બદલો તેના જેટલો જ બૂરાઈ છે, પરંતુ જોણે માફી આપી અને સુલેહ કરી તો તેનો બદલો અલ્લાહ ઉપર છે. ખરેખર તે (અલ્લાહ) જાલિમોની સાથે મોહબ્બત કરતો નથી.)

મૌલા અલી (અ.) પણ સમજાવે છે કે, “બે જૂથોમાં સુલેહ કરાવવી એ પણ સદકો જ છે.” આપે વધુમાં ફરમાવ્યું કે, “બે જૂથો દરમિયાન સુલેહ કરાવવી તે સર્વશ્રેષ્ઠ સદકો છે.”

સુલેહની એક હદ છે. ઈસ્લામ એક શાંતિપ્રિય મઝહબ હોવા છતાં નિષ્ક્રિય મઝહબ નથી.

જો કોઈ માણસ ઈસ્લામની શરીઅતનો ભંગ કરતો હોય અને બીજા લોકોના હક છીનવી લેતો હોય તો પછી આ હક્કુન્નાસ (માનવ અધિકાર)નો ગુનો છે અને તેવા માણસને સજા થવી જોઈએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૫, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૯

وَإِنْ طَائِفَتٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ
إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيَّ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ
فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا^ط

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

(અને મોમિનોનાં બે જૂથ ઝઘડો કરે તો બન્ને વચ્ચે સુલેહ કરાવો, પરંતુ જો તેમાંથી એકબીજાની હદોનું ઉલ્લંઘન કરે તો જે હદોનું ઉલ્લંઘન કરી રહ્યો છે તે જૂથ સામે લડાઈ કરો એટલે સુધી કે તે અલ્લાહના હુકમનું પાલન કરતો ન થઈ જાય. પછી જો તે પાલન કરે તો બન્નેમાં ઈન્સાફ વડે સુલેહ કરાવો અને ન્યાય કરો. ખરેખર અલ્લાહ ન્યાય કરનારાઓની સાથે મોહબ્બત કરે છે.)

સુલેહ શા માટે કરાવવી જોઈએ ?

આપણને એકતા સ્થાપવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે એનું કારણ એ છે કે ઈસ્લામ વિશ્વવ્યાપી મઝહબ છે. જે જુદા જુદા પ્રકારના લોકોને એક સૂત્રમાં બાંધે છે. આપણે એકતાની સાથે જ સલામત રહી શકીએ છીએ અને પ્રગતિ કરી શકીએ છીએ. જો આપણી અંદર ફાટફૂટ થઈ જશે અને આપણે એકબીજાની સાથે ઝઘડતા થઈ જઈશું તો લોકો તેનો ફાયદો ઉઠાવશે અને તેના કારણે આપણી ફાટફૂટમાં વધારો થશે.

યાદ રાખો કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ આપણને સમજાવ્યું છે કે, “જો કોઈ મુસલમાનોના મામલામાં રસ નથી લેતો તે મુસલમાન નથી.”

સબક 4 : માનવતાની સેવા

હમાણાં જ આપણે જાણ્યું કે ઈસ્લામ સામાજિક મઝહબ છે અને તે આપણને સમગ્ર સમાજમાં એકતા કરાવવાનું અને તેમના હક્કોની સુરક્ષા કરવાનો હુકમ આપે છે.

મનુષ્યમાં આવા ઘણા બધા ગુણ રહેલા છે કે જે તેને પ્રાણીઓથી અલગ કરે છે. મનુષ્યો પાસે સર્વશ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ છે અને તેઓ ખરા અને ખોટામાં ફેર સમજી શકે છે. એક ગુણ જે માનવજાતમાં અને પ્રાણીઓમાં સમાન છે તે છે મોટા મોટા સમાજની સ્થાપના કરવાનું અને તેમાં એકતાની સાથે રહી શકવાનો ગુણ.

સમાજમાં રહેમદિલીનું બંધન એવું બંધન છે કે જે આખા સમાજને જોડી રાખે છે. મનુષ્યનું જીવન રહેમદિલી વગર પ્રાણીઓનું જીવન બની જાય છે કારણ કે તેમાં બધા સ્વાર્થપિણે કાર્ય કરતા હોય છે અને જે સૌથી વધારે શક્તિશાળી હોય તે જ બચે છે.

જો કોઈ માણસ બીજાની મદદ કરવા માટે અને બીજાને માર્ગદર્શન આપવા માટે ખોતાની ક્ષમતાનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી તો તે નકામું જીવન જીવી રહ્યો છે. બીજા લોકોની સેવા કરવાનો તેના ઉપર ઈસ્લામમાં વારે ઘડીએ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે કોઈ માણસ મુસલમાનોના મામલાઓમાં રસ નથી લેતો તે પણ મુસલમાન નથી અને તે માણસ પણ મુસલમાન નથી કે જે અન્ય મુસલમાનની મદદ માટે પોકાર સાંભળે છે અને તેની મદદ માટે જતો નથી.”

માનવતાની સેવાનો સવાબ એટલો બધો છે કે તેના જેટલો કોઈ પણ અન્ય નેકીનો સવાબ નથી. હદીસમાં છે કે “જે કોઈ પોતાના મુસલમાન ભાઈની જરૂરિયાત પૂરી કરે છે તે એવો છે કે જાણે તેણે આખા જીવન દરમિયાન અલ્લાહની ઈબાદત કરી હોય.”

કેટલીક વખતે આપણાથી મદદ માગવામાં આવે છે, પરંતુ આપણી પાસે મદદ કરવાની શક્તિ હોતી નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ જો તમારી નિયત પાક હશે તો તમને સવાબ મળશે.

આપણા પાંચમા ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “કેટલીક વખત એક મુસલમાન બીજા મુસલમાનની મદદ માગે છે અને બીજો મુસલમાન મદદ કરવાની નિયત હોવા છતાં તેની મદદ કરી શકતો નથી તો અલ્લાહ તેની આ નિયતના જ કારણે તેને જન્નતમાં મોકલશે.”

કદાચ માનવતાની સેવા વિષે સૌથી સારી હિદાયત હઝરત ઈમામ હુસૈન (અ.)થી મળે છે. જેઓ ફરમાવે છે, “લોકો જ્યારે તમારી સામે મદદ માટે હાથ ફેલાવે છે તે તમારા માટે અલ્લાહની રહેમત છે માટે તેના કારણે કંટાળી ન જાઓ અને બેચેન ન થઈ જાઓ.”

ઘણી બધી એવી જગ્યાઓ છે કે જ્યાં આપણે બીજા લોકોની સેવા કરી શકીએ છીએ. આપણા રોજિંદા જીવનમાં આપણને મોકો મળે છે અને હજુ જેવા પ્રસંગોમાં પણ મોકો મળે છે. જ્યારે આપણે હજુ કરતા હોઈએ તો આપણે બીજા હાજીઓની અજોડ સેવા કરવી જોઈએ. આ પણ હજના અનુભવનો એક ભાગ છે. જો લોકો તમારી પરવા ન કરે અને તમને અપમાનિત કરે તો પણ તમારે યાદ રાખવું જોઈએ કે તમારી નિયત ‘કુર્બતન ઈલ્લાહ’ની છે.

સબક 5 : કર્મે હસ્ના

કર્મે હસ્ના એટલે જેને જરૂર હોય તેને ઉછીના પૈસા (અથવા કોઈ વસ્તુ) આપો.

ઈસ્લામમાં એક જવાબદારી અને એકતા બંધા મુસલમાનોને એક સૂત્રમાં બાંધી દે છે એ જવાબદારી એટલી બધી જરૂરી છે કે તેને પૂરી કરવા ભૌતિક વસ્તુઓ બાજુએ મૂકી દેવી જોઈએ.

જો કોઈ માણસ પાસે કામિયાબ થવાની ક્ષમતા છે અને તે સફળ બિઝનેસ ચલાવી રહ્યો છે તો અલ્લાહે તેને આપેલી કામચાબીની તકો બદલ તેણે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ.

આ શુક્ર ન કેવળ નમાઝમાં કે શબ્દોમાં હોવો જોઈએ, પરંતુ કાર્યોમાં પણ હોવો જોઈએ. અલ્લાહનો સર્વશ્રેષ્ઠ શુક્ર એવાં કાર્યો અદા કરવાથી થાય છે કે જે બીજા માણસોને મદદરૂપ થાય કારણ કે અલ્લાહને તો મદદની જરૂર જ નથી.

અલ્લાહે આપણને કુરઆને મજીદમાં કર્મે હસ્નાને અલ્લાહને પોતાને જ આપેલા કર્મ તરીકે સમજાવ્યું છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૪૫

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً

وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

(કોણ છે કે જે અલ્લાહને કર્ઝ આપે છે કર્ઝ હસનાનું તો તે (અલ્લાહ) વધારી દે તેના માટે ઘણો

બધો વધારો અને અલ્લાહ સંકુચિત કરી દે છે અને વિસ્તૃત કરી દે છે અને તેના તરફ ફરીને

જવાના છો.)

આ આયતથી જાણવા મળે છે કે જે પાણ કર્ઝ અલ્લાહને આપવામાં આવે છે તેને અલ્લાહ અનેક

ગણું કરીને પાછું આપે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ તગાબૂન, સૂરા-૬૪, આયત-૧૭

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضْعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ

شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾

(જો તમે અલ્લાહને કર્ઝ આપો કર્ઝે હસ્નાનું તો તે વધારી દેશે તમારા માટે અને તમારી મજ્ફેરત કરશે અને અલ્લાહ શકૂર એટલે (આભારી) અને હલીમ એટલે કે (સહનશીલ) છે.)

અલ્લાહે તમને કામિયાબ થવાની તકો આપેલી છે માટે તમારે વધારે કોશિશ કરીને બીજા લોકોને કામિયાબીની તકો આપવી જોઈએ.

જો કોઈ તમારી પાસે આવે અને આર્થિક કે કોઈ અન્ય પ્રકારની સહાય માગે તો તમારી ઉપર ફરજ થઈ જાય છે કે તમે તેની સહાય કરો. જો તમારી પાસે તેની શક્તિ હોય તો તમે તેને જરૂર જેટલી રકમ આપો અને અન્ય પ્રકારે મદદ કરો.

પરંતુ આ એક પરસ્પર બીજાને લાગુ થતી ફરજ છે. ઈસ્લામમાં કર્ઝ હસ્નાની સુવિધા એટલા માટે આપવામાં આવી છે કે આખોને આખો સમાજ પ્રગતિ કરે અને સમૃદ્ધ થાય અને સાથે સાથે તેમની એકતામાં વધારો થાય.

માટે જે કોઈ કર્ઝ હસ્ના લે તેની નિયત એવી હોવી જોઈએ કે મોડું કર્યા વગર જેટલું જલ્દી થઈ શકે તે કર્ઝને પાછું આપી દે. જો ઈસ્લામની આ સુવિધાનો તે દુરુપયોગ કરશે તો તે તેનો ગેરફાયદો ઉઠાવી રહ્યો છે અને બીજા લોકો માટે મુશ્કેલીઓ પેદા કરશે.

કર્મે હસના પાછળ શું આશય છે અને તેનું મહત્વ આટલું વધારે કેમ છે ?

કહેવત છે કે માણસનો પ્રિયજન મરી જાય તો પણ તેને રાત્રે ઊંઘ આવી જશે, પરંતુ જો તે પૈસા ગુમાવી દેશે તો તેને ઊંઘ નહીં આવે.

આ વાત માણસના દિલમાં રહેલા એ દુષણો તરફ ઈશારો કરે છે કે જેમને લાલચ અને સ્વાર્થ કહેવાય છે. જો માણસ કોઈ પણ મુનાફાની આશા રાખ્યા વગર પોતાના પૈસામાંથી એક મોટી રકમ કર્મે હસના તરીકે આપી શકતો હોય તો પછી તેણે આ બન્ને દુષણો પર જીત પામી લીધી એમ કહેવાશે.

તેણે સ્વાર્થ ઉપર એવી રીતે જીત મેળવી કે પોતાના પૈસા બીજાને કામિયાબ થવાની તક આપવા માટે જતા કર્યા અને તેણે લાલચ ઉપર એવી રીતે જીત મેળવી કે હવે જ્યારે તેને પૈસા પાછા મળશે તો તે જાણે છે કે ઈસ્લામમાં વ્યાજ હરામ હોવાના કારણે તેને કોઈ પણ મુનાફા વગર તે પૈસા પાછા મળવાના છે.

આપણે હંમેશાં આપણા સમાજને તથા અન્ય લોકોને મદદ કરતા રહેવી જોઈએ. જો આપણે બે ઘડી વિચાર કરી જોઈએ તો આપણને ખબર પડશે કે આવતી કાલે આપણે દુનિયામાં નહીં હોઈએ, પરંતુ આપણું આમાલનામું ખુલ્લું હશે.

જો આપણે આપણી પાછળ એવા લોકોને છોડી જઈએ કે જેઓ આપણને આપણી કરેલી મદદ વડે યાદ કરે તો આપણને મોત પછી પણ સવાબ મળતો રહેવાનો, પરંતુ જો તેના બદલે આપણી પાછળ લોકોને આપણો સ્વાર્થ જ યાદ રહે તો પછી કયામતના દિવસે આપણા પૈસા આપણને શું કામ લાગશે ?

સબક 6 : પશ્ચિમી સંસ્કૃતિની બરબાદ કરનારી નકલ

નકલ કરવી એટલે કોઈ માણસ અથવા કોઈ વસ્તુ જેવા બનવાની કોશિશ કરવી.

સંસ્કૃતિ એ જીવન જીવવાની રીત છે. સંસ્કૃતિમાં લોકોની હળીમળીને રહેવાની રીત, ખાવાની રીત, વર્તન કરવાની રીત તે બધું શામિલ છે.

ઈસ્લામની પણ પોતાની એક સંસ્કૃતિ છે, પરંતુ તેમાં બીજી સંસ્કૃતિઓની રીતભાત અપનાવવાની જગ્યા પણ છે. શરત એ કે આવી રીતભાત શરીઅત વિરુદ્ધ ન હોય. એટલા જ માટે ઈસ્લામને એક સર્વવ્યાપી મઝહબ કહેવાય છે કારણ કે તેની અંદર પોતાના વર્તન કરવાના નીતિ નિયમો પણ છે, પરંતુ તે સાથે સાથે દુનિયાના કોઈ પણ દેશની સંસ્કૃતિને અપનાવી લે છે.

આજની દુનિયામાં પશ્ચિમી દેશો પ્રભુત્વ ધરાવે છે અને આપણી ચારેય બાજુ લોકો પશ્ચિમી સંસ્કૃતિને અપનાવવા તૈયાર છે. બધી સંસ્કૃતિમાં સારી વાતો પણ હોય છે અને પશ્ચિમ સંસ્કૃતિમાં કેટલીક સારી વાતો છે.

પશ્ચિમી સંસ્કૃતિથી પ્રભાવિત આજની દુનિયામાં આપણે એ વાત શીખવી પડશે કે આપણે આપણા ઉસૂલોને છોડી દીધા વગર અને આજની દુનિયાની સંસ્કૃતિના અનુરૂપ જીવન જીવીને પણ સારા મુસલમાન કેવી રીતે બની શકીએ.

આપણે આવું પશ્ચિમી સંસ્કૃતિની ફક્ત સારી બાબતોને અપનાવીને કરી શકીએ છીએ, પરંતુ આપણે સાવચેતી વર્તવાની જરૂર છે કારણ કે પશ્ચિમી સંસ્કૃતિની ઘણી બધી વાતો ઈસ્લામી સંસ્કૃતિના વિરુદ્ધ છે અને આપણે તે વાતોથી દૂર રહેવું જોઈએ.

જે વાત આપણે ન કરવી જોઈએ તે એ છે કે આપણે આપણા મિત્રોનું આંધળું અનુસરણ કરીને પૂરેપૂરી પશ્ચિમી સંસ્કૃતિ અપનાવી લઈએ. આવી રીતે તો આપણે આપણી પોતાની સંસ્કૃતિને જ ભૂલી જઈશું. આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણે સૌ પ્રથમ મુસલમાન છીએ અને પછી જે કંઈ આપણે બનવા માગીએ છીએ તે છીએ.

સ્કૂલમાં આપણે જોઈએ છીએ કે બીજા લોકોનું વર્તન આપણા કરતાં ઘણું જુદું હોય છે અને આપણે પણ તેમનાથી જુદા ન પડી જઈએ માટે તેવું વર્તન કરતા થઈ જઈએ છીએ. આવું કરવું ખોટું છે. જ્યારે આપણે જોઈએ છીએ કે સ્કૂલમાં છોકરાઓ પણ લોકો તેમને જુએ તે માટે

એરીંગ પહેરે છે અને વિચિત્ર વસ્ત્રો પહેરે છે. ત્યારે આપણે સમજી લેવું જોઈએ કે ઈસ્લામ આપણને આ વાત નથી શિખવાડતો અને આવા વર્તનથી દૂર રહેવું જોઈએ.

ઈસ્લામી સંસ્કૃતિમાં આપણે બીજાનું ધ્યાન ખેંચવા માટે નહીં, પરંતુ સત્ય દેખાવવા માટે વસ્ત્રો પહેરવાનાં છે.

બીજું કે આપણે સ્કૂલમાં એવા છોકરાઓને જોઈએ છીએ જેમની ગર્લફ્રેન્ડ હોય છે અને તેઓ ડિસ્કો અને પાર્ટીઓમાં જતા હોય છે. આવું વર્તન આપણને ન શોભે. પશ્ચિમી સંસ્કૃતિમાં છોકરી સાથે દેખાવના આધારે જ મિત્રતા કરવામાં આવે છે અને દર અઠવાડિયે છોકરાની જુદી જુદી ગર્લફ્રેન્ડ હોય છે.

ઈસ્લામ કહે છે કે આ ખોટું છે. જ્યારે છોકરાનો નિકાહ કરવાનો સમય આવી જાય તો તેને એવી છોકરીઓની સાથે પરિચિત કરાવવામાં આવશે કે જે તેના જેવા વિચાર ધરાવતી હોય અને પોતે પણ નિકાહ કરવા વિચાર ધરાવતી હોય અને એક બે અઠવાડિયા માટે નહીં, પરંતુ જીવનપર્યંત તેની સાથી બનવા માગતી હોય. આ કારણ જ પશ્ચિમી સંસ્કૃતિમાં આટલા બધા તલાક થાય છે અને ઈસ્લામી સંસ્કૃતિમાં આટલા બધા ઓછા તલાક થાય છે.

પશ્ચિમી સંસ્કૃતિમાં લોકોની ઘણી એવી ટેવો પણ હોય છે કે જે આપણે ન કેળવવી જોઈએ. તેનો એક દાખલો ત્યારે જોવા મળે છે કે જ્યારે આપણે રમતગમતમાં ભાગ લઈએ છીએ. આપણે જોઈએ છીએ કે લોકો ચેન્નિજગ રૂમમાં બેશરમી વડે પોતાનું આખું શરીર દેખાડીને શાવર (ફૂવારા) લઈ રહ્યા હોય છે.

જો કે ત્યાં ફક્ત પુરૂષો જ હોય છે, પરંતુ ઈસ્લામમાં કોઈની સામે પણ શર્મગાલ ખોલી દેવી અથવા તો બીજાની શર્મગાલ પર નજર કરવી હરામ છે. તેનો અર્થ એ કે જ્યારે તમે કપડાં બદલી રહ્યા હો તો તમારે ટુવાલ અથવા કોઈ અન્ય વસ્તુ વડે પોતાને ઢાંકી દેવું જોઈએ. જો તમે શાવરમાં નાહી રહ્યા હો ત્યારે તમે તરવાના સમયનાં વસ્ત્રો (સ્વિમિંગ કોસ્ચ્યૂમ) પહેરો કે જેથી તમે કોઈ પણ ક્ષણે નિર્વસ્ત્ર ન રહો, સાથે સાથે તમારે એ પણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે તમારી નજર કપડાં બદલનારા બીજા લોકો ઉપર ન પડે.

પશ્ચિમી સંસ્કૃતિ તમને મૂર્ખ ન બનાવી જાય. પશ્ચિમમાં મોટા ભાગના લોકો જન્નત કે દોઝખમાં માનતા નથી અને તે વિચારે છે કે જે જીવન છે તે બસ આ જ દુનિયાનું છે એટલે એ કોશિશ કરે છે કે આ જીવનમાં વધુને વધુ આનંદ માણે અને જે કાંઈ આનંદ તેઓ માણે છે તે શારીરિક હોય છે કારણ કે તેમને ખબર જ પડતી નથી કે ‘રૂહ’ શું છે. તે લોકો છોકરીઓની સાથે પાર્ટીઓમાં જઈને શરાબ પીને અને પોતાની વાસનાઓ સંતોષીને પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી કરે છે.

તેના વિરુદ્ધ એક મુસલમાનને ખબર હોય છે કે આ દુનિયા ક્ષણભંગુર છે અને આખેરતની સરખામણીમાં આ દુનિયાનું જીવન પલકઝપક વારમાં પૂરું થઈ જવાનું છે.

શારીરિક સુખ કરતાં પણ જીવનમાં ઘણું બધું છે. ઈસ્લામ એમ નથી કહેતો કે તમે કોઈ સુખ માણો જ નહીં, બલ્કે ઈસ્લામ કહે છે કે તમે નિકાહની હદોમાં રહીને તમારી ઈચ્છાઓને પૂરી કરો, જનવરોની જેમ નહીં.

તમે આ વાત સમજી લો તે ઘણી જરૂરી છે.

આપણે આવું ક્યારેય ન વિચારવું જોઈએ કે કેમ બધો આનંદ તે જ માણે અને આપણે ન માણી શકીએ ? આવું વિચારવું ખોટું છે કારણ કે થોડાક જ સમયમાં તે આનંદ, આનંદ જ નથી રહેતો. જો તમે દરરોજ આઈસ્ક્રીમ ખાઓ તો થોડા જ દિવસોમાં તમે આઈસ્ક્રીમથી કંટાળી જશો. તમો વધુ આઈસ્ક્રીમની ઈચ્છા જ નહીં કરો.

આવી જ રીતે ઈસ્લામ આપણને શીખવે છે કે આપણી ઈચ્છાઓ ઉપર કાબૂ રાખવો જોઈએ. આપણે આપણી હદમાં રહેવું જોઈએ. જો આપણે બેકાબૂ થઈ જઈએ તો કદાચ થોડા સમય માટે

આપણને આનંદ આવશે, પરંતુ થોડાક સમયમાં આપણને એ પ્રશ્ન સતાવશે કે જીવનમાં આવી બધી મોજમસ્તી કરતાં વધારે કંઈ જ નથી.

જીવનમાં ઘણું બધું છે. ઈસ્લામ આપણી આંખો ખોલે છે અને આપણને એક જુદો દ્રષ્ટિકોણ દેખાડે છે. કલ્પના કરો કે આપણું જીવન ભુલભુલામણી છે. પશ્ચિમી દુનિયા આ ભુલભુલામણીમાં ચાલતી જ રહેવા માગે છે. કોઈ નવી વસ્તુ દેખાશે ત્યારે જોયું જશે. ઈસ્લામ તમને આ ભુલભુલામણીથી ઉપર ઉઠાવે છે કે જેથી તમે ઉપરથી આખી ભુલભુલામણી જોઈ શકો કે ક્યાં વળવું અને ક્યાં ન વળવું. ભુલભુલામણીની બીજી બાજુ નીકળવાની આ એક જ રીત છે.

એક અન્ય ટેવ કે જેનાથી આપણે દૂર રહેવું જોઈએ તે છે ધુમ્રપાન. ધુમ્રપાન ખતરનાક પણ છે અને વ્યસન લગાડનારું પણ છે. ઈસ્લામમાં ધુમ્રપાન મકરૂહ છે. પશ્ચિમી સંસ્કૃતિમાં રિસેસ દરમિયાન અથવા સ્કૂલથી પાછા ફરતી વખતે છોકરા અને છોકરીઓ ધુમ્રપાન કરતાં જોવા મળે છે. શક્ય છે કે કોઈ તમારી પાસે આવીને પૂછે કે તમારે પણ કસ ખેંચવો છે ? ત્યારે ના કહેવામાં શરમાશો નહીં. તેઓ શું વિચારશે તેની ચિંતા ન કરતા. તમે ડરપોક હો કે ન હો પોતાની જાતને એવી પરિસ્થિતિમાં ન ધકેલી દેતા કે જે તમારા સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક હોય. ખાસ કરીને આટલી નાની ઉંમરમાં.

મહેરબાની કરીને યાદ રાખો કે ઈસ્લામ ખરેખર એક એવો મઝહબ છે કે જે માણસને ખુશાલીમાં રાખે છે અને સંતોષ આપે છે. પશ્ચિમી સંસ્કૃતિની એ બધી વાતોની નકલ કરવાની કોશિશ ન કરો કે જેની ઈસ્લામ છૂટ આપતો નથી. શક્ય છે કે થોડા સમય સુધી તે વાતો સારી લાગે, પરંતુ અંતમાં તમારે મોટું નુકસાન ઊઠાવીને શીખવું પડશે.

સબક 7 : હુસ્ને ઝન અને સૂએ ઝન

આ બન્ને શબ્દો વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો છે અને તેમનો સંબંધ બીજા લોકો પ્રત્યે તમારા અભિપ્રાયની સાથે છે. લોકો બે પ્રકારના હોય છે. એક એવા લોકો હોય છે કે જે બીજા લોકો પ્રત્યે ખરાબ અભિપ્રાય જ રાખતા હોય છે અને બીજા એવા લોકો હોય છે કે જે એવી કોશિશ કરે છે કે બીજા લોકો પ્રત્યે સારામાં સારો અભિપ્રાય રાખે.

હુસ્ને ઝન :

એટલે બીજા લોકો પ્રત્યે સારો અભિપ્રાય રાખવો. એમના વિષેની ખરાબ વાતોને ન માની લેવી અને તેમની નિયતો ઉપર શંકા ન કરવી. જો તમે કોઈ મુસલમાન છોકરાને કોઈ નામહરમ છોકરી સાથે વાતચીત કરતો જુઓ અને તરત જ માની લો કે તે છોકરો ખરાબ ચરિત્રનો છે તો તમે તેની ઈજ્જત તમારી નજરોમાં ઊતારી પાડી છે.

હવે જો તમે તમારો આ અભિપ્રાય બીજા લોકોની સામે વ્યક્ત કરો તો તમે કિત્નો અને ફસાદ ઊભો કર્યો છે. તમારે તે છોકરાને શંકાનો લાભ આપવો જોઈએ, પછી ભલેને તમને અંતમાં ખબર પડે કે તમારી શંકા સાચી હતી. જ્યારે અલ્લાહ તમારા એબ ઢાંકે છે તો તમે બીજાના એબ ઊઘાડા પાડવાવાળા કોણ છો ?

જે કોઈ માણસ લોકોનાં કાર્યોમાં ખોટી નિયત જ માની લે છે તેને ‘સૂએ ઝન’ કહેવાય છે. આ ઘણી ખરાબ ટેવ છે, જેના કારણે કિંના અને ફસાદ ઊભા થાય છે અને અન્ય ખરાબ કાર્યો જન્મે છે.

દા.ત., એક માણસ ઊભો થાય છે અને લાખો રૂપિયા સદકામાં આપી દે છે. હવે હું બે પ્રકારે વિચારી શકું છું. હું એમ પણ વિચારી શકું છું કે આ માણસ અભિમાની છે અને પોતાના પૈસાની બડાઈ મારી રહ્યો છે અથવા તો હું એમ પણ વિચારી શકું છું કે આ માણસની નિયત સારી છે અને તે બીજા લોકો અનુસરી શકે તેવું ઉદાહરણ પૂરું પાડી રહ્યો છે.

કુરઆને મજીદ આપણને સમજાવે છે કે, “આપણે હંમેશાં શંકા કુશંકાથી બચતા રહેવું જોઈએ કારણ કે કેટલાક મામલાઓમાં શંકા કુશંકા કરવી એ ગુનો છે.” આ વાત ત્યારે સાચી સાબિત થાય છે કે જ્યારે આપણે આપણી શંકાના આધારે અફવાઓ ફેલાવતા થઈ જઈએ છીએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૨

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! વધારે પડતી શંકાઓથી દૂર રહો ખરેખર કેટલીક શંકાઓ ગુનો છે.)

સંકુચિત વિચારના લોકો પોતે પણ નેકી કરતા નથી અને બીજા નેકી કરે તે વાત પણ તેમને ગમતી નથી. તેઓ લોકોને બદનામ કરવાની તક શોધતા રહે છે. આવું સૂએ ઝનના કારણે થાય છે. જે લોકો બીજા લોકો પર ખોટા આક્ષેપ કરે છે તેમના ઉપર અલ્લાહ ગઝબનાક થશે.

હઝરત સાલેહ (અ.)ના જમાનામાં તેમના ઉપર ખોટો આક્ષેપ થયો અને તેમણે અલ્લાહ પાસે મદદની દુઆ માગી. નીચેની આયતો બતાવે છે કે પછી શું થયું.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ મોઅમેનૂન, સૂરા-૨૩, આયત-૩૮, ૪૦ અને ૪૧

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونَ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لِّيُصْبِحَنَّ نَدِمِينَ ﴿٤٠﴾
فَاخَذَتْهُمْ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً ۖ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

(તેણે કહ્યું, મારા રબ ! મારી મદદ કર કારણ કે તેઓ મને જૂઠલાવે છે. (અલ્લાહે) કહ્યું, થોડા જ

સમયમાં તેઓ શરમિંદા થઈ જશે. પછી તેમને એક ગર્જનાએ પકડી લીધા સત્યની સાથે, પછી

(અમે તેમને બનાવી દીધાં સૂકાં પાંદડાં તો દૂર થઈ જ, અય જાલિમ કોમ.)

અંતમાં તમારી શંકાનો લાભ હંમેશાં બીજાને આપો. જો તમને ખાતરી હોય કે તેમણે કાંઈ ખોટું કર્યું છે તો પણ બીજાઓને ન કહો. જો અલ્લાહ આપણા એબ છૂપાવી શકે છે તો આપણે પણ કોશિશ કરીને બીજાના એબ છૂપાવવા જોઈએ.

જો તમારે કાંઈ કરવું હોય તો બસ એટલું કરો કે તે માણસને મળો અને તેને ખોટા કાર્યથી રોકી દેવાની કોશિશ કરો. જો તમને લાગે કે તે નહીં માને તો જેની વાત તે માનતો હોય તેને જઈને વાત કરો. આને કહેવાય ‘અમ્રબિલ માઅરૂફ’ અને ‘નહ્યે અનિલ મુન્કર’.

સબક 8 : કઝમુલ ગૈઝ

‘કઝમુલ ગૈઝ’ એટલે ગુસ્સો પી જવો અને બીજાઓને માફ કરી દેવા.

આ ગુણ સબર જેવો હોય છે, પરંતુ તેવા સમયનો સબર હોય છે કે જ્યારે કોઈએ આપણું ખોટું કર્યું હોય. આ ઈસ્લામના સૌથી વધારે મુસ્તહબ કાર્યોમાંથી છે.

અંગ્રેજીમાં એક કહેવત છે, Bury the hatchet. એટલે કે “કુહાડીને દાટી દો.”

એનો અર્થ એ કે જે કુહાડી વડે તમારા ઉપર હુમલો થયો હોય તેના વડે બદલો લેવાના બદલે તેને દાટી દઈને હુમલાની વાતને ભૂલી જાઓ. અંગ્રેજીમાં આવી એક અન્ય કહેવત પણ છે, Forgive and forget. એટલે કે “માફ કરો અને ભૂલી જાઓ.”

એનો અર્થ એ નથી કે તમે લોકોને પોતાની જાતને ચારેય બાજુથી નુકસાન પહોંચાડવા દો અને પછી તેમને માફ કરી દો.

આ વાત એવા લોકો ઉપર લાગુ પડે છે કે જેમના ઉપર તમે કાબૂ ધરાવતા હો અથવા તો જે લોકોને પરતાવો થાય અથવા તો જે લોકોએ અજાણતામાં તમને નુકસાન પહોંચાડ્યું હોય.

ગુસ્સો કડવી દવા જેવો હોય છે અને તેને મજબૂત ઈચ્છાશક્તિ વડે જ કાબૂમાં કરી શકાય છે. આ બાબત રસૂલલ્લાહ (સ.)ની આ હદીસથી જાણવા મળે છે.

“તમારામાંથી સૌથી બળવાન એ છે કે જે ગુસ્સાના સમયે પોતાની જાતને કાબૂમાં કરી લે અને સૌથી સાબિર એ છે કે જે દુશ્મન ઉપર કાબૂ મેળવી લીધા પછી તેને માફ કરી દે.”

એક અન્ય હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે કે, “શું તમે એમ માનો છો કે ભારે પથ્થરને ઊંચકવામાં ખૂબ જ તાકાત રહેલી છે ! ખરેખર તો જ્યારે તમે ગુસ્સાથી ભરેલા હો ત્યારે તમે પોતાની જાતને કાબૂમાં કરી શકો તે અસલ તાકાત છે.”

ગુસ્સો પી જવાની રીત પોતાને ઠંડક પહોંચાડવી છે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ખરેખર ગુસ્સો શયતાન તરફથી છે અને શયતાન આગથી બનેલો છે અને આગને પાણી વડે જ હોલવી શકાય, માટે જેને પણ ગુસ્સો આવી જાય તેણે વુઝૂ કરી લેવું જોઈએ.”

વુઝૂ શરીરને શાંત કરી દે છે અને ઠંડું કરી નાખે છે. તે આપણને અલ્લાહની યાદ પણ અપાવી દે છે એટલે આપણે પોતાની જાત ઉપર કાબૂ મેળવી લઈએ છીએ.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમારામાંથી જેને પણ ગુસ્સો આવી જાય તો તે ઊભો હોય તો તેણે બેસી જવું જોઈએ અને જો તે બેઠેલો હોય તો તેણે આડા પડી જવું જોઈએ.”

આપણે બધાએ ક્યારેકને ક્યારેક તો ગુનો કર્યો જ છે. ક્યારેક એવા પણ ગુના કર્યા છે કે જે સજાને પાત્ર હોય, પરંતુ જો અલ્લાહ પોતાની અસીમ રહેમત વડે આપણને માફ કરી દેતો હોય તો પછી જ્યારે બીજા લોકો આપણી સામે દિલગીરી વ્યક્ત કરે તો આપણે તેને કેમ માફ ન કરી શકીએ ?

અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું છે કે, “અય આદમની ઓલાદ ! મને એ સમયે યાદ રાખો કે જ્યારે તમે ગુસ્સામાં હો એટલે હું તમને એ સમયે યાદ રાખીશ કે જ્યારે તમે મારા ગઝબને વહોરી લેશો અને ત્યારે હું તમને હલાક નહીં કરું.”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૩૩, ૧૩૪

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ
أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظَّيْنِ
الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ﴿١٣٤﴾ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٥﴾

(અને તમે બધા ઉતાવળે તમારા રબ તરફ (આપવામાં આવેલી મગ્ફેરત તરફ) દોડી આવો અને જન્નત તરફ કે જેનો વિસ્તાર આસમાનો અને જમીન છે, જેને મુત્તકીઓ માટે બનાવવામાં આવી છે કે જેઓ ખુશાલીમાં અને મુસીબતોમાં ખર્ચ કરે છે અને ગુસ્સો પી જનારા છે અને લોકોને માફ કરનારા છે અને અલ્લાહ એહસાન કરનારાઓની સાથે મોહબ્બત કરે છે.)

હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)ને પણ આ જ કારણે અલ-કાઝિમનો લકબ મળ્યો. તેઓ પોતાના ગુસ્સા ઉપર કાબૂ ધરાવવાવાળાઓમાં સર્વશ્રેષ્ઠ હતા. તેમના પર જુલ્મ આચરવામાં આવ્યો અને તેમને પોતાની શહાદત સુધી જાલિમોએ કેદમાં રાખ્યા, પરંતુ ઈમામ (અ.)એ પોતાનો ગુસ્સો કાબૂમાં રાખ્યો અને સબરની સાથે જુલ્મ સહન કરતા રહ્યા.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૫, સૂરઅ શૂરા, સૂરા-૪૨, આયત-૩૬ થી ૪૧

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى

لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾

(તો જે કંઈ તમને આપવામાં આવ્યું છે તો તે ફક્ત આ દુનિયાની સગવડ છે અને જે કંઈ અલ્લાહની પાસે છે તે વધારે સારું અને વધારે લાંબું ચાલનારું છે. જે લોકો ઈમાન લાવ્યા અને તેમના રબ ઉપર તવક્કુલ કરે છે તેમના માટે.)

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ

يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾

(અને જેઓ કબીરા ગુનાઓથી અને નિર્લજ્જતાઓથી દૂર રહે છે અને જ્યારે તેમને ગુસ્સો આવે છે ત્યારે તેઓ માફ કરી દે છે.)

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا

رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٨﴾

(અને જેઓ તેમના રબને ધ્યાનપૂર્વક સાંભળે છે અને નમાઝ કાયમ કરે છે અને પોતાના મામલાઓમાં અંદરોઅંદર સલાહ મશવેરાથી કામ લે છે અને જે કાંઈ અમે તેમને રોજી આપી છે તેમાંથી ખર્ચ કરે છે.)

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

(અને જેઓ જ્યારે તેમના ઉપર જુલ્મની મુસીબત આવી પડે છે તો તેઓ પોતાની મદદ કરે છે.)

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۚ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا

يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

(અને બૂરાઈનો બદલો તેના જેવી જ બૂરાઈ છે, પરંતુ જેને માફી આપી અને સુલેહ કરી તો તેનો બદલો અલ્લાહ પર છે, ખરેખર તે (અલ્લાહ) જાલિમો સાથે મોહબ્બત કરતો નથી.)

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾

(અને અવશ્ય જેણે તેના ઉપર જુલ્મ થયા પછી પોતાનો બચાવ કર્યો તો તેઓ એવા છે કે જેમના ઉપર કોઈ દોષ નથી.)

સબક 9 : ઈખ્લાસ

ઈખ્લાસનો અર્થ પોતાના બધા મામલાઓમાં નિખાલસતાથી અને પ્રમાણિકતાથી રહેવું એમ થાય છે.

નિખાલસતા એટલે જ્યારે તમે કાંઈ કહો તો સાચા દિલથી કહો અને જ્યારે તમે અનુભવ કરો તો દિલથી અનુભવ કરો.

આપણે આપણા દરેક કાર્યોમાં નિખાલસતાથી વર્તવું જોઈએ. કહેવામાં તો આ ઘણું સહેલું છે, પરંતુ આ કાર્ય સૌથી મુશ્કેલ કાર્યોમાંથી એક છે. પોતાની જાતને એટલું પૂછો કે હું કેટલી નિખાલસતાથી નમાઝ અદા કરું છું ?

નિખાલસતાથી વર્તવું મુશ્કેલ શા માટે છે ?

અલ્લાહે જ્યારે માણસની ખિલ્કત કરી તો કુરઆને મજીદમાં છે :

પારા-૧, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૩૦

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوا أَتَجْعَلُ
 فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ ۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ
 لَكَ ۗ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

(અને જ્યારે તારા રબે કહ્યું ફરિશ્તાઓને કે, ખરેખર હું દુનિયામાં ખલીફા બનાવનાર છું. તેમણે
 કહ્યું, શું તું (એવા ખલીફાને) બનાવશે તેની અંદર જે તેની અંદર ફસાદ ફેલાવશે અને લોહી
 વહાવશે ? જ્યારે કે અમે તારા હમ્દ વડે તસ્બીહ કરીએ છીએ અને તારી તકદીસ (પવિત્રતાનું
 વર્ણન) કરીએ છીએ. તેણે કહ્યું, ખરેખર હું જે કંઈ જાણું છું તે તમે નથી જાણતા.)

તેનો અર્થ એ કે અલ્લાહે પોતાના સર્વશ્રેષ્ઠ સર્જન માટે જે ઈરાદો કર્યો હતો તેનાથી ફરિશ્તાઓ
 વાકેફ ન હતા. ફરિશ્તાઓ પાસે બુધ્ધિ હોય છે, પરંતુ ઈચ્છા નથી હોતી એટલે તેમની પરીક્ષા
 લેવામાં આવતી નથી. જે કાંઈ તેમને કહેવામાં આવે છે તે તેઓ કરતા રહે છે. તેમની પોતાની
 મરજી નથી હોતી, તેઓ વિચારી શકે છે, પરંતુ અલ્લાહની નાફરમાની કરો એવું તેમને કહેનારું
 કોઈ નથી.

અલ્લાહે માણસનું સર્જન કર્યું અને તેને માણસનું સંતુલન આપ્યું. કાએનાતમાં દરેક વસ્તુની
 કોઈને કોઈ વિરોધી બાબત છે. પ્રકાશનો વિરોધી અંધકાર છે અને નેકીની વિરોધી બૂરાઈ છે.

અલ્લાહે માણસને કુર્કાન અતા કર્યું છે કે જેના વડે તે બધી વિરોધી વસ્તુઓ વચ્ચે ફેર સમજી શકે છે.

તે પછી અલ્લાહે આપણા નફ્સના એ પાસાનું સર્જન કર્યું કે જે શયતાનના વસવસાઓ ઉપર ધ્યાન આપે છે. નફ્સનું તે પાસું આપણા દિલના ઊંડાણમાં રહેલું છે અને તે આપણને ખોટા ખોટા વિચારો અથવા વસવસાઓ આપે છે.

કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહ તઆલાથી સૂરએ નાસ, આયત-૪ અને પમાં આપણે અલ્લાહ પાસે વસ્વાસ ખન્નાસના શરથી રક્ષણ માગીએ છીએ, જે એવો શયતાન છે કે જે લોકોના દિલમાં ખોટા ખોટા વિચાર પેદા કરે છે. આપણે તેની સામે લડતા રહેવું જોઈએ. શયતાને અલ્લાહથી ક્યામતના દિવસ સુધી મોહલત માગેલી છે. અલ્લાહે તેણે મોહલત આપી દીધી છે અને શયતાને અલ્લાહથી વાયદો કર્યો છે કે હું લોકોને તારાથી દૂર લઈ જઈશ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૪, સૂરએ હિજ્જ, સૂરા-૧૫, આયત-૩૬ થી ૪૩

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَى
 يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِنَا أَعُوذُ بِكَ لَأَزِيدَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ
 وَلَا أَعُوذُ بِكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَذَا
 صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ
 اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾

(તેણે કહ્યું, મારા રબ ! તું મને મોહલત આપ જે દિવસે તેઓ ઊભા થશે તે દિવસ સુધીની. તેણે
 કહ્યું, (અલ્લાહે) તો તું થઈ ગયો મોહલત પામનારાઓમાંથી જાણીતા સમયના દિવસ સુધી. તેણે
 કહ્યું, (શયતાને) મારા રબ તેં મને ગુમરાહ કરી દીધો છે એટલે હું જરૂર તેમના માટે દુનિયામાં
 (ગુમરાહીને) સુશોભિત કરી દઈશ અને હું જરૂર બધાને ગુમરાહ કરી દઈશ સિવાય કે તેઓમાંના
 તારા મુખ્લીસ બંદાઓને. તેણે (અલ્લાહે) કહ્યું, આ રસ્તો છે જે સીધો મારા સુધી પહોંચે છે
 (એટલે કે ખુલૂસનો રસ્તો.) ખરેખર ! મારા બંદાઓની ઉપર તારું વર્યસ્વ નહીં ચાલે સિવાય કે
 ગુમરાહોમાંથી જે તારું અનુસરણ કરે અને ખરેખર, જહન્નમ એ બધા માટે વાયદો કરેલી
 જગ્યા છે.)

એટલે શયતાન તો આપણી રાહ જોઈને જ બેઠો છે. તે આપણી અંદર વસવસા નાખે છે અને આપણી પ્રશંસા કરીને કહે છે કે આપણે કેટલા મહાન છીએ. જો આપણે ધ્યાન નહીં રાખીએ તો આપણી નિયત બદલાઈ જશે.

જ્યારે આપણે નમાઝ પઢીએ ત્યારે પણ આપણે નિખાલસતાથી પઢવી જોઈએ. વહેલી સવારે આપણે નમાઝ એટલા માટે ઝડપથી પૂરી ન કરી દેવી જોઈએ કે આપણે પથારીમાં પાછા જઈને સૂઈ જઈએ. આપણે થોડીક વાર વિચાર કરવો જોઈએ કે આપણે તેનો શુક્ર અદા કરી રહ્યા છીએ કે જેણે આપણને જીવન આપ્યું છે. તમારો હાથ દિલ ઉપર મૂકો, તમારા ધબકારાનો અનુભવ કરો અને એ શક્તિને યાદ કરો કે જે દિલને ધબકારા આપી રહી છે. આપણે તે શક્તિની ઈબાદત કરીએ છીએ.

એવામાં જ તમને વસવસાનો અવાજ સંભાળશે એ તમને કહેશે કે પથારીમાં કેટલો આરામ મળી રહ્યો હતો અને હાલ તમે કેટલા બધા થાકેલા છો.

જ્યારે આપણે લોકો વચ્ચે હોઈએ છીએ ત્યારે પણ આ જ વસવસાનો અવાજ આપણી નિયત ઉપર હુમલો કરે છે. તેવા સમયે આ અવાજ તમને ઝડપથી નમાઝ પઢવાનું કહેવાને બદલે ધીમે ધીમે પઢવાનું કહેશે કે જેથી લોકો જોઈ શકે કે તમે કેવા મુત્તકી માણસ છો.

હદીસે કુદસીમાં અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે કે, “હું છૂપો ખજાનો હતો અને મારી ઈચ્છા થઈ કે મને ઓળખવામાં આવે એટલે મેં સર્જન કર્યું.”

ખજાનો તેને કહેવાય કે જેનાથી આપણને ફાયદો થાય પછી તે ઈસ્મનો ખજાનો હોય, દોલતનો હોય કે કોઈ અન્ય હોય.

અલ્લાહ છૂપો ખજાનો છે, પરંતુ તેણે ઘણી બધી નિશાનીઓ મૂકેલી છે કે જેમના વડે આપણે તેને ઓળખી શકીએ.

કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહની આયતો એટલે કે નિશાનીઓ વિષે પૂરી હિદાયત કરવામાં આવી છે કે આપણે અલ્લાહ સુધી કેવી રીતે પહોંચી શકીએ. તે રસ્તો મેળવી શકવા પાછળનું રહસ્ય એ છે કે આપણે આપણી નિયતોને નિખાલસ રાખીએ અને આપણું દરેક કાર્ય પ્રમાણિકતાથી કરીએ ફક્ત અલ્લાહની કુર્બત મેળવવા માટે.

આનાથી બન્ને રીતે ફાયદો થશે કારણ કે અલ્લાહે ફરમાવ્યું છે :

પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૧૫૨

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ

(તો તમે મને યાદ રાખો હું તમને યાદ રાખીશ.)

આપણે આપણા કાર્યોમાં પ્રમાણિક બનીએ તો આપણને અલ્લાહ તરફથી રૂહાની શક્તિ મળશે અને એવી દ્રષ્ટિ મળશે કે જે દુન્યવી સુશોભિત થયેલી વસ્તુઓની આરપાર તેમના કરતાં વધારે કિંમતી વસ્તુઓને જોઈ શકશે. આપણા જીવનને એક મક્સદ, સંતોષ અને સુસંગતતા મળશે, જેના કારણે આપણે આપણી આજુબાજુની બધી વસ્તુઓની હકીકતનો સ્વીકાર કરી લઈશું.

જ્યારે આપણે વસવસાઓ ઉપર જીત મેળવી લઈશું તો આપણા કાન સાચી હિદાયતને સાંભળતા થઈ જશે. તેમાં થોડી મહેનત કરવી પડશે, પરંતુ તેનો બદલો કલ્પના ન કરી શકાય એટલો સારો છે.

સબક 10 : નૈતિકતાભર્યું જીવન જીવવું

નૈતિકતા એટલે ખરું શું છે અને ખોટું શું છે તેની કાળજી.

ઈસ્લામ એવો મઝહબ છે કે જે અલ્લાહ તરફથી માનવજાતને (મળેલી) એક ભેટ છે કે જેથી માનવજાત શાંતિથી અને હળીમળીને રહી શકે. આવું ત્યારે જ શક્ય છે કે જ્યારે સમાજનાં નૈતિક મૂલ્યો પાક હોય.

માટે એક શાંતિપૂર્ણ જીવન જીવવા માટે ઈસ્લામે માણસને નૈતિક મૂલ્યો આપ્યાં છે કે જેથી માણસ અને તેના કારણે આખો સમાજ પોતાના ચારિત્ર્યનું ઘડતર કરી શકે.

આપણે નૈતિકતાભર્યું જીવન કેવી રીતે જીવી શકીએ ?

આપણા બધાની એકબીજા પ્રત્યે જવાબદારી છે. ઈન્સાફ કાયમ કરવાની અને એકબીજાના અધિકારોની અદબ કરવાની.

કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહ તઆલા આપણને સમજાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૧ અને ૧૨

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا
مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْبِزُوا
أَنفُسَكُمُ وَلَا تَتَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! એક કોમ બીજી કોમની મશ્કરી ન ઉડાવે. શક્ય છે કે તેઓ તેમના
કરતાં વધારે સારા હોય... અને એકબીજાને કટાક્ષ ન કરો અને ઉપનામ વડે ન બોલાવો...)

أَمِنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ ۖ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا
وَلَا يَغْتَبِ بَّعْضُكُم بَعْضًا ۖ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا
فَكَرِهْتُمُوهُ ۖ

(... વધારે પડતી શંકા કુશંકાથી બચો. ખરેખર કેટલીક શંકા કુશંકા ગુનો છે અને તમારામાંથી
કેટલાકની કેટલાક જસૂસી ન કરે અને ગીબત ન કરે. શું તમારામાંથી કોઈને પાણી ગમશે કે પોતાના
મરેલા ભાઈનું માંસ ખાય !...)

સમાજમાં સારું વર્તન કરવાની ઘણી બધી રીતો છે. બધા જ પ્રકારના નૈતિકતાભર્યા વર્તન પાછળ રહેમદિલી રહેલી છે. જો આપણે એકબીજાની જરૂરિયાતનું ધ્યાન રાખીશું તો આપણે ક્યારેય પણ બીજાઓને મુશ્કેલીમાં નહીં નાખી દઈએ.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમે લોકો માટે એ જ પસંદ કરો કે જે તમે તમારા પોતાના માટે પસંદ કરો છો.”

એક નાનકડા સૂરા સૂરએ અસ્ર, સૂરા-૧૦૩માં અલ્લાહે આખી માનવજાતને કેવી રીતે વર્તન કરવું તે સમજાવી દીધું છે :

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ

(ખરેખર માણસ નુકસાનમાં છે.)

એમ માનવામાં આવે છે કે આ આયત કયામતના દિવસનો ઉલ્લેખ કરી રહી છે. જ્યારે અલ્લાહ માણસને કબરમાંથી ઉઠાવશે કે તેના જીવન વિષે તેનાથી સવાલ જવાબ કરે. કેટલાક લોકો કહેશે કે જેઓ અનૈતિક જીવન જીવ્યા હતા, આવા લોકોને નુકસાન થશે. કેટલાક અન્ય લોકો કહેશે કે અમે પોતે નીતિની સાથે જીવ્યા અને નમાઝ કાયમ કરી. આ લોકોને પણ નુકસાન થશે.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

(સિવાય કે જેઓ ઈમાન લાવ્યા અને નેક કાર્યો કર્યા અને એકબીજાને સત્યની સલાહ આપી અને એકબીજાને સબ્રની સલાહ આપી.)

આ બતાવે છે કે ફક્ત નેક થવું કાફી નથી. તમારે એવી રીતે જીવન જીવવું જોઈએ કે તમે સમાજની સેવા પણ કરો અને સમાજને સત્ય અને સબ્રની હિદાયત પણ કરો કે જેને અમ્મબિલ માઅરફ અને નહ્યે અનિલ મુન્કર કહેવાય છે.

અલ્લાહે માનવજાતને જે નૈતિક મૂલ્યો આપેલાં છે તે રસૂલલ્લાહ (સ.) અને અઈમ્મા (અ.)ની સુન્નતમાં જોવા મળે છે.

એક વાર મૌલા અલી (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યું કે, “માણસનાં નૈતિક મૂલ્યો કેવાં હોવાં જોઈએ ?

તો આપે જવાબ આપ્યો :

- જ્યારે તે શક્તિશાળી હોય છે તો સહેલાઈથી માફ કરી દે છે.
- તે નેક કાર્યોમાં સખાવત કરનારો હોય છે. તેનું વર્તન વિનમ્ર હોય છે.
- તેના વ્યવહારમાં વિનમ્રતા દેખાય છે.

- લોકો તેના પ્રેમભાવ અને શાંત સ્વભાવને પસંદ કરે છે.
- તે બીજા લોકોને આરામ પહોંચાડવા ખાતર પોતે તકલીફ ઉઠાવવા તૈયાર રહે છે.
- તે મિત્રતામાં નિખાલસ હોય છે.
- તે પોતાના વાયદા પૂરા કરે છે.
- તે મઝલૂમોની મદદ કરે છે અને તેને મર્દૂમોની ચિંતા હોય છે.
- તે મુસીબતમાં સપડાયેલા લોકોને એકલો છોડી દેતો નથી અને તેમનો ભાર પોતે ઊઠાવવાની કોશિશ કરે છે.
- જે લોકો ગેરહાજર હોય છે તેમના અધિકારોનું તે ધ્યાન રાખે છે.
- તે ભૂલ કરનારાઓની માફીનો સ્વીકાર કરી લે છે.
- જે લોકોએ તેની મદદ કરી હોય તેમની તે મદદ કરે છે. તે લોકોનાં રહસ્યો ખુલ્લાં પાડી દેતો નથી.
- તે બીજા લોકોની છૂપી વાતો કે જેમનો તેની સાથે કોઈ સંબંધ ન હોય તેની પૂછપરછ કરતો નથી.
- તે પોતાની પાછળ આવનારા લોકોને સારું ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે.
- તે બડાઈ મારવા ખાતર નેકી કરતો નથી.
- તે એક જ મુશ્કેલીમાં બે વાર સપડાતો નથી.

પાકીઝા અખ્લાકની દુઆમાં હઝરત ઈમામ અલી ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) આ પ્રમાણે કહે છે :

“અય અલ્લાહ ! મારા ઈમાનને સંપૂર્ણ ઈમાન બનાવી દે. મારી નિયતોને પાક નિયતો બનાવી દે. મને એવી ઈજ્જત આપ કે હું અભિમાનમાં ન સપડાઈ જાઉં. મારા હાથ વડે એવાં કાર્યો કરાવ કે જે માનવજાતને ફાયદો પહોંચાડે, પરંતુ તેમને મારી ઉધ્ધતાઈ વડે વેડફી જવા ન દે. મને સૌથી સારા અખ્લાક આપ અને મને આડંબરથી બચાવ. મારી અંદર એવી વિનમ્રતા પેદા કર કે હું તેની સાથે સદ્વર્તન કરું કે જેણે મારી સાથે દુરાચાર કર્યો હોય.”

ચાલો, આપણે આ શબ્દોને કાર્યોમાં ફેરવી નાખીએ.

સબક 11 : હિલ્મ, કિત્ના ફસાદ અને વિશ્વાસઘાત

હિલ્મ :

હિલ્મ એટલે સબ્ર કરો અને સહન કરો. જીવનમાં એવા સમય પણ આવે છે કે મુશ્કેલીઓ પેદા થાય છે અને સમસ્યાઓ વધતી જાય છે.

જ્યારે મુશ્કેલીઓ પેદા થાય તો માણસ બેમાંથી કોઈ એક વસ્તુ કરી શકે છે :

- તે મુશ્કેલીનો સામનો કરવાની અને તેનો ઉકેલ લઈ આવવાની પૂરી કોશિશ કરે છે અથવા
- તે બેઠાં બેઠાં ફરિયાદ કરી શકે છે અને મુશ્કેલીને દૂર થઈ જવાની રાહ જોઈ શકે છે.

જો કોઈ માણસ મુશ્કેલીનો ઉકેલ લાવવાની કોશિશ કરે તો તે તેનો હકારાત્મક અભિગમ કહેવાશે અને તેને સફળતાની તક મળી જશે, પરંતુ જો તેનો અભિગમ નકારાત્મક હશે તો મુશ્કેલી ત્યાંને ત્યાં જ રહેશે અને માણસ પોતાની જાત ઉપર અફસોસ જ કરતો રહેશે.

અલ્લાહ ફક્ત તેની જ મદદ કરે છે કે જેઓ પોતાની મદદ કરે છે, માટે જો કોઈ માણસ અલ્લાહ પાસે શિકાયત કરે અને કહે કે હું જ કેમ ? તો પછી તેનું ઈમાન ઘણું ઓછું છે તે એટલા માટે કે

જ્યારે આપણે બદનસીબીમાં સપડાઈ જઈએ છીએ ત્યારે અલ્લાહ આપણી પરીક્ષા લેતો હોય છે.

કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહ આપણને કહે છે કે, “શું તમે એમ સમજો છો કે ફક્ત આટલું કહી દેવાથી કે અમે ઈમાન લઈ આવ્યા, તમને છોડી મૂકવામાં આવશે અને તમારી પરીક્ષા નહીં લેવામાં આવે ?”

આ એક હરીફાઈ જેવું છે. જો કોઈ માણસ કહે કે હું વિશ્વ રેકોર્ડ તોડી શકું છું, તો શું તમને લાગે છે કે લોકો તેને કહેશે કે સરસ ! લો આ રહ્યો તમારો ગોલ્ડ મેડલ. આવું કદીય ન થાય. લોકો તેની પરીક્ષા લેશે અને જોશે કે તે જે કાંઈ કહી રહ્યો છે તે કરી શકે છે કે નહીં.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “તમારો વિલાપ તમારા સવાબને વેડફી ન નાખે. જો તમને ખબર પડી જાય કે તમારી બદનસીબીનો બદલો કેવો છે તો તમને ખબર પડી જશે કે અલ્લાહે તેની ઈચ્છા મુજબ સમર્પિત થનારા અને મુશ્કેલીઓને સબ્રની સાથે સહન કરનારા લોકોને જે બદલાનો વાયદો કર્યો છે તેની સામે તમારી મુસીબત કાંઈ જ નથી.”

માટે પોતાની મદદ કરવાની કોશિશ કર્યા પછી ધીરજ રાખવી તે ઈમાનની નિશાની છે કારણ કે અલ્લાહે આપણને વાચદો કર્યો છે કે આપણી પરીક્ષા લેવામાં આવશે અને આ મુશ્કેલીનો સામનો આપણે કરવો જ પડશે.

જો આપણે ધીરજ રાખીએ અને મુશ્કેલીમાં સબ્રથી કામ લઈએ તો આપણે પરીક્ષામાં સફળ થઈ ગયા અને તે પછી આપણને આરામનો વાચદો કરવામાં આવ્યો છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ નશ્ર, સૂરા-૮૫, આયત-૬

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

(ખરેખર મુશ્કેલીની સાથે સહેલાઈ છે.)

માટે જો આપણે ધીરજ રાખીએ તો અલ્લાહના કરમથી મુશ્કેલી આપમેળે દૂર થઈ જશે.

ધીરજ ફક્ત એને ન કહેવાય કે જે આપણે આફતના સમયે રાખીએ, પરંતુ ધીરજ જ્યારે પણ કોઈ આપણને નુકસાન પહોંચાડે ત્યારે પણ રાખવાની હોય છે.

ઘણી ઓછી ભાવનાઓ એવી હોય છે કે જે એટલો મીઠો સંતોષ આપણને આપે છે કે જેટલો આપણને જેણે આપણું કાંઈ ખોટું કર્યું હોય તેનો બદલો લેવામાં મળે છે. આવા માણસને માફ કરી દેવો એ સહેલી વાત નથી. ખાસ કરીને જ્યારે તમે બદલો લેવા માટે શક્તિમાન હો. આવી પરિસ્થિતિમાં ધીરજ રાખવા માટે મજબૂત ઈચ્છાશક્તિની જરૂર હોય છે.

આ વાત રસૂલલ્લાહ (સ.)ની આ હદીસથી સ્પષ્ટ થાય છે. “તમારામાંથી સૌથી બળવાન એ છે કે જે ગુસ્સાના સમયે પોતાના ઉપર કાબૂ મેળવી લે અને તમારામાંથી સૌથી વધુ સબ્ર કરનાર એ છે કે જે દુશ્મન ઉપર વર્યસ્વ મેળવી લીધા પછી તેને માફ કરી દે.

કોઈ ઈસ્લામી સમાજમાં સૌથી વધુ મુશ્કેલીઓનો સામનો સ્ત્રી કરતી હોય છે. તેવું એટલા માટે નથી કે સ્ત્રીનો મર્તબો ઓછો હોય છે.

અલ્લાહે સ્ત્રી અને પુરૂષ બન્ને ઉપર જિહાદ વાજિબ કર્યો છે.

પુરૂષ માટે જિહાદ એ છે કે અલ્લાહના માર્ગમાં પોતાની બધી દોલત અને પોતાનું જીવન કુરબાન કરી દે.

આપણે જાણીએ છીએ કે જિહાદનો સવાબ કેટલો બધો છે. આ જ સવાબ સ્ત્રીને પણ પોતાની જિહાદ માટે મળે છે કે જે તે પોતાના રોજિંદા જીવનમાં કરતી હોય છે અને સ્ત્રી માટે જિહાદ એ છે કે તેના શોહર તરફથી અને તેનો સાથ નિભાવવામાં તેને પડતી બધી મુશ્કેલીઓને સબ્રની સાથે સહન કરે.

ફિત્ના અને ફસાદ :

ફિત્ના અને ફસાદ એટલે અફવા ફેલાવવી અને લોકો વિષે જુઠ્ઠી વાતો ફેલાવવી કે જેથી તેમની બદનામી થાય.

ફિત્નો, ગીબત જેવો જ હોય છે, સિવાય કે ફિત્નામાં કરવામાં આવેલી વાતો તદ્દન ખોટી હોય છે.

ફિત્ના અને ફસાદ માટે બીજો શબ્દ છે બદનક્ષી કરવી.

હઝરત ઈમામ હસન (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો કોઈ માણસ તમારી પાસે આવે અને કોઈના વિષે ખરાબ વાતો કરે તો તમે સમજી લો કે તે ખરેખર તમારા વિષે ખરાબ વાતો કરી રહ્યો છે. તમને જોઈએ કે તેને પોતાનો દુશ્મન સમજો અને તેના ઉપર ભરોસો ન કરો એટલા માટે કે જુઠું

બોલવું, ગીબત, છેતરપિંડી, છળકપટ, ઈર્ષા, મુનાફિકત, બેઈમાની અને આણબનાવ કિત્નાની સાથે સાથે ચાલે છે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમારામાંથી સૌથી ખરાબ માણસ એ છે કે જે મિત્રોમાં કિત્નો અને ફસાદ ફેલાવે છે. એવા લોકો નિર્દોષોમાં પણ દોષ શોધી કાઢે છે.”

બદનક્ષી કરવી એ એટલું ખરાબ કાર્ય છે કે જેના વિષે રસૂલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “કિત્નો ફેલાવનાર ક્યારેય જન્નતમાં દાખલ નહીં થાય”.

બદનક્ષી કરવી એટલા માટે હરામ છે કે બદનક્ષી જેની થઈ રહી છે તેની સાથે ઘણી નાઈન્સાફી થઈ જાય છે કારણ કે જે ખોટું કાર્ય તેણે ન કર્યું હોય તો પણ લોકો સમજતા થઈ જાય છે કે તે કાર્ય તેણે કર્યું છે.

કિત્નાના કારણે સમાજ ભાંગી પડે છે અને દુશ્મનાવટ અને નફરત પેદા થાય છે. આ સૌથી ખરાબ કાર્યોમાંથી છે અને તેનાં પરિણામ ગીબત અને અન્ય સામાજિક ગુના જેવાં જ હોય છે.

જે લોકો બદનક્ષી કરે છે તેઓ કાયર હોય છે. જ્યારે તેઓ જુએ છે કે કોઈની લોકપ્રિયતા વધી રહી છે તો તેમને ઈર્ષા થઈ જાય છે અને તેઓ તેવા માણસને બદનામ કરી દે છે. તેઓ રૂબરૂમાં આવીને આક્ષેપ કરવાની હિંમત ધરાવતા નથી એટલે તેઓ સાપની જેમ છાનામાના આમથી તેમ ફરે છે અને અંધકારનો ફાયદો ઊઠાવીને ખોટી વાતો ફેલાવે છે.

વિશ્વાસઘાત :

વિશ્વાસઘાત એટલે કોઈનો વિશ્વાસ તોડી નાખવો.

જો તમે કોઈને મદદ કરવાનો વાયદો કર્યો હોય અને પછી જે સમયે તેમને મદદની જરૂર હોય ત્યારે તમે તેમની મદદ ન કરો તો પછી તમે તેની સાથે વિશ્વાસઘાત કર્યો ગણાશે.

હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ના સમયમાં મુઆવિયાએ હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ની ઝૌજ જોઅદા પાસે આવીને એવો વાયદો કર્યો કે જો તે હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ને ઝેર આપી દેશે તો મુઆવિયા પોતે તેને ૧,૦૦,૦૦૦ દિરહમ આપશે અને તેના દીકરા યઝીદની સાથે તેના નિકાહ કરાવી દેશે.

જોઅદાએ હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ની વફાદારીનો ઢોંગ કર્યો. છેવટે તો તે ઈમામ (અ.)ની ઝોજા જ હતી. તેણે ઈમામ (અ.)ને એક શરબત આપ્યો કે જેમાં ઝેર ભેળવેલું હતું. ઈમામ (અ.)એ શરબત પી લીધો.

૪૦ દિવસ પછી ઈમામ (અ.) ઝેરના કારણે શહીદ થઈ ગયા અને જોઅદા મુઆવિયા પાસે પોતાનું ઈનામ મેળવવા ગઈ. મુઆવિયાએ તેને પૈસા તો આપ્યા પણ યઝીદની સાથે તેના નિકાહ ન કરાવ્યા કારણ કે જો તે પોતાના એક શોહરની સાથે વિશ્વાસઘાત કરી શકતી હોય તો પછી બીજા શોહર સાથે પણ વિશ્વાસઘાત કરી શકે છે.

આ વિશ્વાસઘાતનું એક ઉદાહરણ છે.

વિશ્વાસઘાત હરામ હોવા પાછળ એક કારણ એ પણ છે કે જ્યારે કોઈ તમારા પર ભરોસો કરે છે અને તમારાથી અપેક્ષાઓ બાંધે છે ત્યારે તમારી જવાબદારી એ છે કે એની અપેક્ષાઓ પૂરી કરો. હવે જો તમે ફરી જાઓ અને તેને નુકસાન પહોંચાડી દો કે જેની તેને અપેક્ષા જ ન હોય તો આ તો તેનો ગેરફાયદો ઊઠાવ્યો કહેવાય અને આ ખૂબ જ ખરાબ કાર્ય કહેવાય.

સબક 12 : પર્યાવરણનું રક્ષણ

અલ્લાહે આપણા બધાની ખિલ્ફત કરી છે અને આપણને ધરતીના વારસદાર બનાવ્યા છે. તેણે આપણને દુનિયા અને તેની અંદરની બધી સૃષ્ટિ આપી છે કે જેથી આપણે તેનો સદુપયોગ કરીને દુનિયામાં જીવીએ અને સમૃદ્ધિ પામીએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ અન્આમ, સૂરા-૬, આયત-૧૬૫

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ

(અને એ જ છે કે જેણે તમને બનાવ્યા ધરતીના ખલીફા...)

આ આયત બતાવે છે કે આપણે પૃથ્વીનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ અને જે કાંઈ તેની અંદર મુશ્કેલીઓ પેદા કરીએ છીએ અને નુકસાન પહોંચાડીએ છીએ તેને દૂર કરવાના રસ્તા શોધીએ.

જ્યારે આપણને કોઈ વસ્તુ આપવામાં આવે તો એ જરૂરી છે કે આપણે યોગ્ય રીતે તેનો ઉપયોગ કરીએ. આવી જ રીતે તે વસ્તુ લાંબા સમય સુધી ટકી રહેશે. જો આપણે કોઈ વસ્તુનો દુરુપયોગ કરીએ તો થોડાક સમયમાં તે બગડી જશે અને તેને ફેંકી દેવાનો સમય આવી જશે.

આપણી દુનિયાનો સદુપયોગ થઈ રહ્યો છે અને દુરુપયોગ પણ થઈ રહ્યો છે. આપણે તેને ફેંકી ના દઈ શકીએ. આપણી દુનિયા એક જ છે અને આપણે જો તેને સ્વચ્છ રાખીશું તો જ તે લાંબા સમય સુધી ટકશે. આપના પૂર્વજો પાસેથી આ દુનિયાનો વારસો આપણને મળ્યો, તેવી જ રીતે જો આપણે દુનિયાની દેખરેખ રાખીશું તો આપણે આ દુનિયાનો વારસો આવનારી પેઢીને આપી શકીશું.

દા.ત., તમારા ઘરને જ લઈ લો. તમે તેની અંદર રહો છો અને સૂઓ છો. જો તમે તમારા ઘરની સાફ સફાઈ ન કરો, વાસણોની, કપડાંઓની ધૂળથી તો પછી તમે તમારા ઘરમાં રહી જ ન શકો. આપણે ઘરનો બધો જ કચરો જાજમની નીચે નાખી દઈએ તો આવું લાંબા ગાળા સુધી નહીં કરી શકીએ. આપણે કચરાને ઘરની બહાર નાખવો જ પડશે.

પૃથ્વી ઉપર ચાર અબજ લોકો વસે છે. જો આપણે માણસોએ ઉત્પન્ન કરેલો કચરો સાફ નહીં કરીએ અને જો દુનિયાનું પ્રદુષણ ખૂબ જ વધી જાય તો આપણે દુનિયાને છોડીને ક્યાંય નહીં જઈ શકીએ.

આપણે દુનિયાની સફાઈ કરવા માટે શું કરવું જોઈએ ?

આપણે વિચારવું જોઈએ અને સમજી લેવું જોઈએ કે આપણે ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે કોઈ પણ વસ્તુ વેડફાય નહીં. આપણે જેટલો વધારે બગાડ કરીશું તેટલી વધારે વસ્તુઓ કચરામાં ફેંકીશું તો તે બધી વસ્તુઓ વધતી જશે.

આપણે એવા કેમિકલનો ઉપયોગ પણ ન કરવો જોઈએ કે જે સમુદ્ર અને આકાશને નુકસાન પહોંચાડે છે. આપણે કચરો યોગ્ય જગ્યાએ જ નાખવો જોઈએ. રસ્તા ઉપર કે બારીની બહાર નહીં. કલ્પના કરો કે જો બધા લોકો પોતાનો કચરો રસ્તા ઉપર નાખવા માડે તો બધો કચરો ભેગો થઈને કેવી પરિસ્થિતિ સર્જાય ?

આ દુનિયામાં ફક્ત આપણે જ જીવતા નથી. આ દુનિયાને આપણે અલ્લાહની અન્ય ખિલ્કતની સાથે વહેંચવી જોઈએ. આખી કાએનાતમાં દરેક વસ્તુ અલ્લાહની ખિલ્કત છે અને તેના હુકમ પ્રમાણે અમલ કરે છે. આપણે દરેક વસ્તુની અદબ કરવી જોઈએ અને તેનો ઉપયોગ કરકસરની સાથે બગાડ કર્યા વગર કરવો જોઈએ.

આપણે વનસ્પતિઓની પણ અદબ કરવી જોઈએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૭, સૂરએ રહમાન, સૂરા-૫૫, આયત-૬

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدْنَ

(અને જડીબુટ્ટીઓ અને ઝાડ બન્ને સજ્જો કરે છે.)

આપણે એટલો બધો બગાડ ન કરવો જોઈએ કે અલ્લાહની અન્ય ખિલ્કતને નુકસાન થાય અને તે પ્રદુષિત થઈ જાય ફક્ત આપણા સ્વાર્થના કારણે.

રિસર્ચ કરો :

સવાલ 1 : પર્યાવરણીય પ્રદુષણના તમે કયા કયા દાખલા વિચારી શકો છો ?

સવાલ 2 : શું તે પ્રદુષણ ફક્ત વેપારી ઉદ્યોગના કારણે થાય છે કે પછી વ્યક્તિગત ગ્રાહકના કારણે ?

સવાલ 3 : પ્રદુષણને અટકાવવા માટે તમે લાંબા ગાળાના અને ટૂંકા ગાળાના કયા કયા ઉકેલ વિષે વિચારી શકો છો ?

સબક 13 : તકબ્બુર, રિયા અને ઉજબ

તકબ્બુર, રિયા અને ઉજબ માણસના ચરિત્રના કેટલાક મોટા દુર્ગુણો છે.

- તકબ્બુર એટલે પોતાને બીજા કરતાં વધારે સારા સમજવું, અભિમાન કરવું.
- રિયા એટલે દેખાવ કરવો, આડંબર કરવો.
- ઉજબ એટલે દંભ, પોતાની જાતને જરૂર કરતાં વધારે પસંદ કરવી.

આ ત્રણેય વિષયો માણસના ચરિત્રના એક જ પાસાની સાથે એટલે કે તેના અહંકારની સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

અહંકાર એટલે માણસ પોતાના વિષે જે વિચાર ધરાવતો હોય તે.

જેવી આપણે કોઈ નેકી કરી લઈએ છીએ અથવા જેવી આપણને કોઈ પ્રશંસા મળે છે કે તરતજ આપણને ઘણી જ ખુશી થાય છે અને જો આપણે ધ્યાન ન રાખીએ તો આ જ ખુશી અભિમાનમાં બદલાઈ જાય છે.

રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “અભિમાન દિલોમાં એવી રીતે પ્રવેશે કે જાણે કાળી રાતમાં કાળા પથ્થર પર ચાલતી કીડી.”

આ વાત બતાવે છે કે આપણે કેટલી સહેલાઈથી અભિમાનમાં સપડાઈ શકીએ છીએ.

અભિમાનને નફ્સની બીમારી કહેવાય છે. તે અલ્લાહમાં ઈમાનની કમીના કારણે જન્મે છે. જ્યારે આપણે અભિમાની થઈ જઈએ છીએ તો આપણને લાગે છે કે આપણાં બધાં જ કાર્યો આપણે પોતે જ કરી રહ્યા છીએ. આપણે એ ભૂલી જઈએ છીએ કે અલ્લાહે આપણી હિદાયત કરી માટે આપણે તે બધાં કાર્યો કરી શક્યા.

આપણે જ્યારે કોઈ પણ નેકી કરીએ તો ખુશ થવું જોઈએ, પરંતુ એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે આપણે કરેલી નેકીનાં પરિણામ જોઈને ખુશ થવાનું છે. તે નેકી આપણે પોતે કરેલી છે એટલા માટે નહીં, પરંતુ બને છે એવું કે આપણો નફ્સ આપણા દિલોમાં વસવસા નાખે છે કે આપણે કેટલું મહાન કાર્ય કરી નાખ્યું અને એ કે આપણે કેવા સારા છીએ, વગેરે વગેરે.

તેના કારણે આપણે આપણી મહાનતાને બીજાઓને દેખાડતાં (રિયાકારી કરતાં) થઈ જઈએ છીએ અને આપણે બીજાઓ પર સાબિત કરીએ છીએ કે આપણે કેવા હોશિયાર માણસ છીએ.

તમે બધાએ ક્યારેકને ક્યારેક પોતાના જીવનમાં એવા માણસોને તો જોયા જ હશે કે જેઓ આપણી સાથે થોડા સમય માટે જ વાતચીત કરે કે આપણે તરતજ સમજી જઈએ કે આ શોબાજી કરનારો માણસ છે.

ભવિષ્યમાં જો આપણે સફળતા પામતા જ રહેવી હોય તો સૌ પ્રથમ વસ્તુ જે આપણે કરવી જોઈએ તે એ છે કે અલ્લાહને હંમેશાં યાદ રાખવો જોઈએ.

અસ્રની નમાઝ પછીની દુઆમાં આપણે અલ્લાહને કહીએ છીએ કે, “મારા રબ ! જે પણ ખૂબીઓ મારામાં રહેલી છે તે ફક્ત તારા તરફથી જ છે.”

જો આપણે વિનમ્ર બની રહેવાનું ઈચ્છીએ તો આપણે હંમેશાં આ વાક્યને યાદ રાખવું જોઈએ અને જ્યારે પણ આપણે કોઈ નેકી કરીએ અથવા પહેલા નંબરે આવીએ અથવા હરિફાઈમાં જીતી જઈએ તો આપણે આ વાક્યને દોહરાવતા રહેવું જોઈએ.

આવી રીતે આપણે આપણા નફ્સને આપણી પ્રશંસા કરતાં અટકાવી દઈશું અને તેને અલ્લાહની પ્રશંસા કરવા તરફ દોરી જઈશું. આપણે સારી રીતે સમજી લઈશું કે આપણી અંદર શોબાજી કરવા જેવું કંઈ જ નથી કારણ કે આપણે જે કંઈ કાર્યો કરી શક્યા છીએ તે અલ્લાહની મદદ વગર કરી શક્યા નથી.

અભિમાનમાં ખોટું શું છે ?

અભિમાન ન કેવળ તમને એ નુકસાન પહોંચાડે છે કે તમે બીજા લોકોથી પોતાને ચડિયાતા સમજો છો એટલે બીજા લોકોથી અલગ પડી જાઓ છો બલ્કે, અભિમાન તમારી બુધ્ધિને ભ્રષ્ટ કરી દે છે.

તમે જે કંઈ જાણતા હો જો તેના વિષે, અથવા તમે જે કંઈ કર્યું હોય જો તેના વિષે, તમે અભિમાન કરવા લાગી જાઓ તો તમે સમજવા લાગશો કે તમે સૌથી મહાન છો એટલે તમે સુધરવાની કોશિશ કરવાનું જ છોડી દેશો, પરંતુ જો તમે એમ સમજતા રહેશો કે તમારી અંદર હજુ ઘણો સુધાર આવી શકે તેમ છે તો તમે વધુને વધુ નેકીઓ કરવા માટે મહેનત કરતા રહેશો.

હઝરત મૂસા (અ.)એ એક વાર મનમાં વિચાર્યું કે, “અય મૂસા ! તમે ખરેખર માનવજાતમાં સર્વશ્રેષ્ઠ છો. ધરતી ઉપર કોઈ પણ એવું નથી કે જે તમારા જેટલું ઈલ્મ રાખતું હોય.” હઝરત મૂસા (અ.)એ આ શબ્દોને ઉચ્ચાર્યા પણ નહીં ફક્ત થોડીક ક્ષણ માટે તેમને એવો એહસાસ થયો કે તરત જ અલ્લાહે હઝરત જિબ્રઈલ (અ.)ને હુકમ કર્યો કે જાઓ અને મૂસાને પોતાના નફ્સથી બચાવી લો.

તે પછી હઝરત મૂસા (અ.)ને હુકમ થયો કે હઝરત ખિઝર (અ.)ની શોધમાં નીકળી પડો. હઝરત ખિઝર (અ.) એવા હતા કે જેમની પાસે હઝરત મૂસા (અ.)કરતાં પણ વધારે ઈલ્મ હતું. હઝરત

મૂસા (અ.)ને લુકમ થયો કે હઝરત ખિઝર (અ.) પાસેથી ઈલ્મ શીખો. આવું કરવાથી હઝરત મૂસા (અ.) સમજી ગયા કે દુનિયામાં કોઈ હસ્તી એવી પણ છે જે તેમના કરતાં પણ વધારે ઈલ્મ ધરાવે છે એટલે તેઓ અભિમાનથી બચી ગયા.

જ્યારે અલ્લાહે હઝરત આદમ (અ.)ની ખિલ્કત કરી તો અલ્લાહે પોતાની બધી ખિલ્કતને લુકમ કર્યો કે તેમને સજ્જો કરે. ઈબ્લીસના સિવાય બધાએ તેમને સજ્જો કર્યો. ઈબ્લીસે અલ્લાહને કહ્યું કે, “હું આગથી બનેલો છું અને આદમ માટીથી બનેલા છે, માટે હું આદમ કરતાં અક્ષલ છું.” તરત જ અલ્લાહે ઈબ્લીસને પોતાની રહેમતમાંથી દૂર કરી દીધો અને ફરમાવ્યું કે, “અહીંથી નીકળી જા.”

ઈસ્લામમાં આપણને સમજાવવામાં આવે છે કે કોઈ માણસ બીજા માણસ કરતાં ચડિયાતો નથી. ઈસ્લામ માને છે કે સફળ થવામાં અથવા તો બીજા લોકોના આગેવાન થવામાં કોઈ બૂરાઈ નથી, ફક્ત એક જ વાત યાદ રાખવાની છે કે મહાનતા વડે અલ્લાહ આપણી આઝમાઈશ કરી રહ્યો છે કે આપણે તેમાં સફળ થઈએ છીએ કે નહીં. જ્યાં સુધી આપણે યાદ રાખીએ કે આપણે અલ્લાહની મદદ વડે જ મહાનતા પ્રાપ્ત કરી શક્યા છીએ અને આપણે સમજી લઈએ કે આપણે બીજા માણસો કરતાં ચડિયાતા નથી તો આપણે આઝમાઈશમાં સફળ થઈ જઈશું.

સહીક્રએ કામેલામાં આપણા ચોથા ઈમામ (અ.) ફરમાવે છે કે, “અય મારા રબ ! મને લોકો વચ્ચે ઈજ્જત ન અપાવ જ્યાં સુધી કે મારા નફ્સમાં તું મારી ઈજ્જત ઓછી ન કરી દે. મારા માટે કોઈ જાહેરી ઈજ્જત પેદા ન કર જ્યાં સુધી કે તું મારી રૂલમાં એટલી ઝિલ્લત પેદા ન કરી દે.”

અભિમાનનો વિરોધી શબ્દ વિનમ્રતા છે. આપણે કેવી રીતે વિનમ્ર બની શકીએ ? શું આપણે મુસલ્લા ઉપર બેસીને દરેક સમયે પઢતા રહીશું તો વિનમ્ર થઈ જઈશું ? ના, આવી રીતે આપણે વિનમ્ર નહીં થઈએ.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “વિનમ્રતાની નિશાનીઓમાંથી એ છે કે દરેક મહેફિલમાં આપણે રાજી રહીએ, મુલાકાત સમયે સલામ કરીએ, જો આપણે સાચા હોઈએ તો પણ વાદ વિવાદને છોડી દઈએ અને આપણે અલ્લાહનો તકવો કરતા હોઈએ તેના બદલામાં પ્રશંસાની ઈચ્છા ન કરીએ.

આપણે અભિમાન છોડીને વિનમ્રતાને શા માટે અપનાવવી જોઈએ ?

વિનમ્ર બનીને આપણે દુનિયાને સાબિત કરીએ છીએ કે અલ્લાહે દરેક માણસને બીજા કરતા સરખો પેદા કર્યો છે. પછી એ કાળો હોય, ભૂરો હોય, ધોળો હોય કે પીળો હોય.

આપણે અલ્લાહને સાબિત કરીએ છીએ કે અલ્લાહની નજરમાં ફક્ત એ જ માણસ મહાન છે કે જે તકવો કરે છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ખરેખર વિનમ્રતા અલ્લાહ પાસે માણસનો મર્તબો વધારી દે છે, માટે વિનમ્ર બન્યા રહો અને અલ્લાહ તમારા ઉપર પોતાની રહેમત વરસાવતો રહેશે.”

અભિમાનમાં છેલ્લો તબક્કો ઉજબ છે. તે તબક્કામાં ખરેખર આપણે એમ માનતા થઈ જઈએ છીએ કે આપણે બીજા કરતા ચડિયાતા છીએ કે આપણી ક્ષમતા, સુંદરતા, વગેરે બીજા કરતા વધારે સારી છે. આને દંભ કહેવાય.

આ તબક્કે આપણે અરીસાની સામે ઘણો સમય વિતાવતા થઈ જઈએ છીએ. જ્યારે માણસ એવા તબક્કે પહોંચે છે કે તે ખરેખર માનતો થઈ જાય છે કે ખરેખર તેના જેવો કોઈ જ નથી, તો તે રસ્તો ભૂલી જાય છે. તેણે જાણે પોતાની આજુબાજુ દીવાલો ઊભી કરી દીધી છે અને બહારની દુનિયાથી કોઈ પણ પ્રકારનો સંપર્ક ખોઈ બેઠો છે. તે પોતાના સપનાની દુનિયામાં જ જીવતો હોય છે.

સબક 14 : અપશબ્દો, અપમાન, કટાક્ષ અને બદ્દતમીઝી

અપશબ્દો બોલવા એટલે કોઈને ગાળ આપવી અથવા અપમાનિત કરવો. દેખીતી જ રીતે આ એક ખોટું કાર્ય છે. તેમ છતાં આશ્ચર્ય પમાડે એવી રીતે આ કુટેવ ખાસ કરીને નવયુવાનોમાં સર્વસામાન્ય છે.

ચાલો, આપણે આવી ભાષા વિષે થોડોક વિચાર કરી લઈએ કે તેનાથી શું ફાયદો થાય છે અને ફાયદો થાય પણ છે કે નહીં ?

ઘણા બધા લોકો જ્યારે તેમની સાથે કાંઈ ખોટું થાય અથવા તો કોઈ તેમની સાથે એવું વર્તન કરે કે જે તેમને પસંદ ન હોય તો ગાળ બોલતા હોય છે. આવા લોકો કહેતા હોય છે કે ગાળ બોલી દેવાથી તેમનો ગુસ્સો કાબૂમાં રહે છે અને તે લોકો તેનાથી વધારે ખોટાં કાર્યો કરતાં અટકી જાય છે.

આ દલીલ સમજી શકાય એવી છે, પરંતુ ઈસ્લામ તેનો સ્વીકાર કરતો નથી કારણ કે જે માણસ અપશબ્દો બોલ્યા વગર પોતાની જાત ઉપર કાબૂ ધરાવી શકતો નથી તેની ઈચ્છાશક્તિ કમજોર છે.

ઈસ્લામી અખ્લાક પ્રમાણે સૌથી સારો માણસ એ છે કે જે પોતાના ગુસ્સા ઉપર કાબૂ મેળવી લે છે અને સાથે સાથે ખુશ દેખાવામાં પણ સફળ થઈ જાય છે. અપશબ્દો વડે કોઈને અપમાનિત કરવો તે તો કોઈ પણ સંજોગોમાં ખોટું છે.

ઈસ્લામ આપણને શિખવાડે છે કે ક્યારેય પણ કોઈને અપમાનિત કરો નહીં. જો કોઈ આપણને નુકસાન પહોંચાડે તો આપણે તેના વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવી જોઈએ અથવા તો તેમને કહી દેવું જોઈએ કે તમારું આવું કરવું તમને પસંદ નથી, પરંતુ તેને અપમાનિત કરવો એ તો નીચતા છે અને ઈસ્લામ કોઈ પણ માણસને નીચતા કરવાની છૂટ આપતો જ નથી.

કોઈના ઉપર કટાક્ષ કરવો અને તેની મશ્કરી ઉડાડવી તે પણ તે માણસમાં ત્રુટીઓ શોધવા સમાન છે. તમને લાગતું હોય કે આ બે ઘડીની મશ્કરી છે, પરંતુ જરાક વિચાર કરી જુઓ, કલ્પના કરો કે તમે સામેવાળી વ્યક્તિ છો. શું તમને પસંદ આવશે કે કોઈ હંમેશાં તમને ઉપનામ આપીને તમારી મશ્કરી ઉડાડતું રહે ? શું તમને પસંદ આવશે કે જ્યારે તમે પડી જાઓ તો કોઈ તમારી ઉપર હસે ? અથવા તો તમારા વિષે વાતો ઉપજાવી કાઢે ? શું તમને પસંદ આવશે કે લોકો તમારા પરિવારની અથવા તો તમારા ચામડીના રંગની અથવા તો તમે જેવા છો તેની મશ્કરી ઉડાડે ?

જીભમાં રહેલા ખતરા વિષે મૌલા અલી (અ.)ના કેટલાક કોલ મુબારક નીચે આપવામાં આવ્યા છે તેમને જુઓ અને તેમના અર્થ વિષે વિચાર કરો.

1. “જીભ સિવાય કોઈ પણ વસ્તુને કાબૂમાં કરવાની જરૂર નથી.
2. “જે પણ ઈચ્છે કે તે સુરક્ષિત રહે તો તેણે તેની જીભમાંથી જે કાંઈ નીકળે છે તેનાથી ચેતતા રહેવું જોઈએ.
3. “તમારી જીભને કાબૂમાં રાખો.
4. “ધિક્કાર છે તમારા ઉપર ! લોકો જહન્નમની આગમાં એટલા જ માટે પોતાની નાક ઉપર ઊંધા પડ્યા હશે કે તેમણે પોતાની જીભ વડે તેને કમાયું હશે.
5. “જેની જીભથી લોકો ડરે છે તે જહન્નમની આગવાળાઓમાંથી છે.
6. “મોમિનની નજાત તેની જીભને કાબૂમાં રાખવામાં છે.”

ઉપરોક્ત કોલ મુબારક આપણને બતાવે છે કે અપશબ્દો કહેવાનું પરિણામ કેટલું ખતરનાક હોઈ શકે.

એક અન્ય વસ્તુ કે જેનો ઉલ્લેખ જરૂરી છે તે છે બદ્તમીઝી. તેનો અર્થ જેનાથી તમે વાતો કરતા હો તેનો અનાદર કરવો અથવા તો તેને અપમાનજનક જવાબ આપવો એમ થાય છે.

જે કોઈ તમારાથી વાત કરી રહ્યો હોય તે પછી તમારાથી પીછો છોડાવવા જ કેમ ન માગતો ન હોય ત્યારે તમારે તેને ઉધ્ધતાઈભર્યા જવાબ આપવો જોઈએ નહીં. જો તમે નિર્દોષ હો તો તેને

પ્રેમથી સમજાવો, પરંતુ આવી રીતે તમારા માબાપ અથવા શિક્ષક સામે જીભ ચલાવવી તે બદ્દઅખ્લાકી છે અને અક્ષમ્ય છે.

જેવો અદબનો હક તમારા માબાપને અને શિક્ષકોને તમારા ઉપર છે તેનું મહત્વ ધણું છે. તમારે તેમની સામે ‘ઉફ’ પણ ન કરવું જોઈએ, તો પછી જીભ ચલાવવાની તો વાત જ ક્યાં રહી ?

બદ્દતમીઝી સાબિત કરે છે કે તમે કમજોર ચારિત્રવાળા છો. બદ્દતમીઝીના કારણે કદાચ તમે થોડા સમય માટે ક્લાસમાં મોટા બની શકો, પરંતુ અંતમાં તો તમે તમારા વડીલોની નજરમાં પડી જશો.

સબક 15 : રાઝ ખોલી દેવા

બધા માણસોનાં કોઈને કોઈ રાઝ હોય છે. તે એવા મામલા હોય છે કે જે શરમિંદગી, પરતાવા કે કોઈ અન્ય કારણોસર નથી ઈચ્છતા કે કોઈને બતાવે.

જ્યારે કોઈ તમને પોતાનું રાઝ બતાવે તો તે તમારા ઉપર ભરોસો કરીને એક મહત્વની વાત તમને બતાવતો હોય છે, પરંતુ આપણે તેને સમજી શકતા નથી.

રસૂલલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે પોતાના વાયદા તોડી નાખે છે તેનું કોઈ ઈમાન નથી.”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ અન્કાલ, સૂરા-૮, આયત-૨૭

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمْنِيَّتَكُمْ وَأَنْتُمْ

تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! અલ્લાહ અને રસૂલની ખયાનત ન કરો અને તમારી અમાનતોની

ખયાનત ન કરો જ્યારે કે તમે જાણતા હો.)

જો કોઈ તમને પોતાના પૈસા આપીને કહે કે, “આનું ધ્યાન રાખજો કોઈને આપતા નહીં.” હવે જો તમે પૈસાનું ધ્યાન રાખવાની હા પાડી દીધી હોય અને પછી જઈને તમે બીજાને તે પૈસા આપી દો તો તમે ખયાનત કરી રહ્યા છો, પછી ભલેને પાછળથી બીજો માણસ તમને તે પૈસા પાછા આપી દે.

આવી જ રીતે રાઝની પણ ખયાનત થાય છે. રાઝ તમને અમાનત તરીકે આપવામાં આવે છે અને તમને તેને ખોલી દેવાનો કોઈ હક નથી.

રસૂલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “ચાર વસ્તુઓ એવી છે કે જો ઘરમાં દાખલ થઈ જાય તો બરબાદીનું કારણ બને છે અને બરકત છીનવી લે છે. તે ચાર વસ્તુઓમાંથી એક ખયાનત છે.”

રસૂલુલ્લાહ (સ.) એ એમ પણ ફરમાવ્યું છે કે, “મુનાફિકની ત્રણ નિશાનીઓ છે :

- જ્યારે તે વાત કરે છે તો જુદું બોલે છે.
- જ્યારે તે વાયદા કરે છે તો તોડી નાખે છે.
- જ્યારે તેને અમાનત આપવામાં આવે છે તો ખયાનત કરે છે.”

જો તમને કોઈ પોતાનું રાઝ બતાવે અને જો તમને લાગે કે બીજાને કહી દેવાથી તેની મદદ થશે તો પછી તમે શું કરશો ?

આવા મામલાઓમાં તેનાં રાઝ ખોલી દેવામાં કોઈ ગુનો નથી. શરત એ કે તમે તે માણસની ઓળખને જાહેર ન કરો અને તમે દિલથી સમજતા હો કે આવું તમે તેની ભલાઈ માટે કરી રહ્યા છો.

આપણે એક વાત હંમેશાં યાદ રાખવી જોઈએ કે મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો આપણે પોતાનાં જ રાઝ પોતે રાખી શકતા નથી અને બીજાને કહી દઈએ છીએ તો આપણે બીજાઓથી કેવી રીતે અપેક્ષાઓ રાખી શકીએ કે તેઓ આપણા રાઝને સુરક્ષિત રાખશે અને કોઈને કહેશે નહીં !”

માલમાં ભેળસેળ :

ભેળસેળ એટલે કોઈ વસ્તુને અશુદ્ધ કરી નાખવી અથવા તો પ્રદુષિત કરી નાખવી.

માલ એટલે વેપાર કરવા માટેની ચીજવસ્તુઓ.

માલમાં ભેળસેળનો અર્થ એ થાય છે કે જે વસ્તુઓને તમે વેચી રહ્યા હો તેમને અશુદ્ધ કરી નાખો અથવા તો કોઈ પણ પ્રકારે ઓછી કિંમતની બનાવી દો.

આ એક પ્રકારની છેતરપિંડી છે અને આ હરામ છે કારણ કે,

- જે માણસ ભેળસેળ કરી રહ્યો છે તે બીજાના ભોગે ફાયદો મેળવી રહ્યો છે.
- જે ભેળસેળ કરી રહ્યો છે તે મહેનત કર્યા વગર ફાયદો મેળવી રહ્યો છે.

બજારમાં જો કોઈ માણસ ચોખ્ખા ખરીદવા આવે અને જો ચોખ્ખાને ત્રાજવામાં તોલવામાં આવે તો જો ત્રાજવાના બાટની સાથે એવી રીતે ચેડાં કરવામાં આવે કે તે માણસને ઓછા ચોખ્ખા મળે તો પછી તે માણસ ઓછા ચોખ્ખા માટે પૂરા પૈસા આપી રહ્યો છે, જેના કારણે તમને પૈસાનો વધારે ફાયદો થઈ રહ્યો છે અને તેને નુકસાન થઈ રહ્યું છે.

છેતરપિંડીની એક હકીકત એ છે કે તમે કેટલાય માણસોને છેતરી દો અથવા તો કેટલીય સિફતથી છેતરો, તમે ક્યારેય પણ પોતાની જાતને અથવા અલ્લાહને છેતરી શકવાના નથી. તમે જ્યારે પણ કોઈને છેતરો ત્યારે તમારા નફ્સે લવ્વામાને તરત જ ખબર પડી જાય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં હઝરત શોએબ (અ.)એ તેમની કોમને ફરમાવેલા શબ્દોને આ રીતે વર્ણવે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૮૫

فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ

(અય મારી કોમ ! માપ અને વજન ઈન્સાફની સાથે આપો અને લોકોની વસ્તુઓને તેમનાથી રોકી ન લો.)

ક્યામતના દિવસે તમારે અલ્લાહને જવાબ આપવો પડશે અને ત્યાં પણ તમારો હિસાબ એક ત્રાજવા વડે થશે જે તમારી નેકીઓ અને બદીઓને માપશે અને છેતરપિંડી સૌથી વધારે વજનવાળી બદીઓમાંથી એક છે.

સબક 16 : ગુસ્સો

ગુસ્સાને અરબીમાં ‘ગઝબ’ કહેવાય છે. ગુસ્સો નફ્સની એક બીમારી છે, જેના કારણે ઘણી બધી મુશ્કેલીઓ પેદા થાય છે, જેમનું વર્ણન અમે નીચે કરીશું.

ગુસ્સો એટલે તીવ્ર અણગમો, જેનો અર્થ બીજાનાં કાર્યો અથવા શબ્દોથી નારાજ થવું એવો થાય છે.

જ્યારે કોઈ માણસ ગુસ્સે થાય છે તો તે પોતાના મગજ ઉપરથી લગભગ કાબૂ ગુમાવી દે છે. તે ઉગ્ર પણ બની શકે છે અને તોડફોડ પણ કરી શકે છે. તે એવી વાતો પણ કહી શકે છે કે જેના કારણે પાછળથી તેને પસ્તાવું પડે.

એટલા જ માટે ઘણું જરૂરી છે કે ગુસ્સાના સમયે આપણે પોતાની જાત ઉપરથી કાબૂ ન ગુમાવી દઈએ કારણ કે આવી રીતે આપણે એવી વસ્તુઓને કે જેને બનાવવામાં વર્ષો લાગી જાય તેને ફક્ત બે ચાર શબ્દો વડે જ તોડી નાખીએ છીએ.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “શું તમે એમ સમજો છો કે પ્રબળ તાકાત ભારે પથ્થર ઊંચકવામાં રહેલી છે જ્યારે કે હકીકતમાં તે ગુસ્સાના સમયે પોતાને કાબૂમાં રાખવામાં રહેલી છે.”

આ વાત આપણને બતાવે છે કે ગુસ્સાના સમયે પોતાની જાતને કાબૂમાં રાખવી કેટલી મુશ્કેલ બાબત છે.

ગુસ્સો એ ઘણી ખતરનાક વસ્તુ છે. ઘણા લોકો ગુસ્સાના સમયે પોતાનું મગજ ગુમાવી દે છે અને ઝઘડો અને બરાડા પાડવા લાગી જાય છે. તેઓ એટલા બધા ઉગ્ર થઈ જાય છે કે બુદ્ધિ ખોઈ બેસે છે. પાછળથી ગુસ્સો ઊતરી ગયા પછી તેમને એહસાસ થાય છે કે ગુસ્સામાં જે કાંઈ તેઓ બોલી ગયા છે તેના કારણે એમની બદનામી થઈ ચૂકી છે અને લોકોના દિલોમાં તેમની ઈજ્જત ઓછી થઈ ગઈ છે.

આ જ કારણે મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ગુસ્સો એક સળગાવેલી આગ છે, જે તેના ઉપર કાબૂ મેળવી લે છે, તે તેને હોલવી દે છે, પરંતુ જે તેનો ભડકો કરી નાખે છે તેને તે આગ સૌથી પહેલાં ભરખી લે છે.”

આ બતાવે છે કે જે માણસ પોતાના ગુસ્સા પર કાબૂ મેળવી શકતો નથી તેને પોતાનો ગુસ્સો સૌથી પહેલાં નુકસાન પહોંચાડશે. આ એ વાત પણ સાબિત કરે છે કે ગુસ્સો કરવામાં કોઈ જ ફાયદો નથી. જે માણસ ગુસ્સે થાય છે તે પોતાની તાકાતને વેડફી નાખે છે અને અંતમાં નુકસાનમાં રહે છે.

જ્યારે આપણને ગુસ્સો આવે ત્યારે આપણે શું કરવું જોઈએ ?

આપણે પોતાની જાતને કાબૂમાં કેવી રીતે રાખવી જોઈએ ?

સૌ પ્રથમ તો શાંત થઈ જવું જોઈએ. રસૂલલ્લાહ (સ.)ની હદીસ પ્રમાણે આવી રીતે શાંત થઈ શકાય. “ખરેખર ગુસ્સો શયતાન તરફથી છે અને શયતાન આગથી બનેલો છે અને આગને પાણી વડે જ હોલવી શકાય, માટે જેને પણ ગુસ્સો આવે તેણે વુઝૂ કરી લેવું જોઈએ.”

વુઝૂ શરીરને શાંત પાડી દે છે અને ઠંડું કરી દે છે. તે આપણને અલ્લાહની યાદ અપાવે છે કે જેથી આપણે પોતાની જાત ઉપર કાબૂ મેળવી લઈએ છીએ.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો તમારામાંથી કોઈને પણ ગુસ્સો આવે તો જો તે ઊભેલો હોય તો બેસી જાય અને જો તે બેઠેલો હોય તો આડો પડી જાય.”

ગુસ્સો શા માટે આવે છે ?

ગુસ્સો જુદા જુદા કારણોથી આવે છે. દા.ત., અભિમાન અને જિદ્દીલાપણું.

જો તમે ખોટા હો અને કોઈ તમને કહે કે તમે ખોટા છો તો કાં તો તમે તમારી ભૂલનો સ્વીકાર કરશો કે પછી અભિમાનથી કહેશો કે હું જ સાચો છું, જેના કારણે તમને ગુસ્સો આવી શકે છે કારણ કે તમે સ્વીકારવા તૈયાર જ નથી કે તમે ખોટા છો. આવો ગુસ્સો કેટલો ખરાબ હોય છે કે તે આપણી બધી નેકીઓને બરબાદ કરી દે છે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ગુસ્સો એવી જ રીતે નેકીઓને ખરાબ કરી દે છે કે જેવી રીતે સિરકો મધને ખરાબ કરી દે છે.”

જો તમે મધમાં ફક્ત એક ટીપું સિરકો નાખો તો મધ બગડી જાય છે એવી જ રીતે જેવો તમને ગુસ્સો આવે છે કે તરતજ તમારી નેકીઓ બરબાદ થઈ જાય છે.

“તમારામાંથી સૌથી બળવાન એ છે કે જે ગુસ્સાના સમયે પોતાની જાત ઉપર કાબૂ મેળવી લે અને સૌથી વધુ સબ્ર કરનારો એ છે કે જે દુશ્મનને કાબૂમાં કરી લીધા પછી તેને માફ કરી દે.”

આ વાત બતાવે છે કે જ્યાં આપણને ગુસ્સો કરવાનો અધિકાર હોય ત્યાં પણ આપણને જેના ઉપર ગુસ્સો આવતો હોય તે માણસને માફ કરી દેવો જોઈએ અને અલ્લાહ પણ આપણને આ વાતની યાદ અપાવતો રહે છે કારણ કે આપણે બધાએ એવાં કાર્યો તો કર્યા જ છે કે જેનાથી અલ્લાહ નારાજ થઈ જાય.

અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું છે : “અય આદમના દીકરા ! જ્યારે તું ગુસ્સામાં હોય ત્યારે મને યાદ કર કે જેથી જ્યારે હું ગઝબનાક હોઉં ત્યારે તને યાદ કરું અને તને બરબાદ ન કરી નાખું.”

જ્યારે આપણે ગુસ્સામાં હોઈએ ત્યારે આપણે અલ્લાહને યાદ રાખીએ અને આપણા દુશ્મનોને માફ કરી દઈએ તો અલ્લાહ પણ કયામતના દિવસે આપણને યાદ રાખશે અને ઈન્શાઅલ્લાહ આપણી મગફરત કરશે.

સબક 17 : બાલિગ થવાના તબક્કા

અલ્લાહે જ્યારે માણસની ખિલ્કત ફરમાવી તો તેણે એવી રીતે ખિલ્કત ફરમાવી કે માણસ તબક્કાવાર મોટો થઈ શકે.

જન્મ સમયે માણસ સંપૂર્ણપણે મોહતાજ હોય છે. પછી જેમ જેમ તે મોટો થતો જાય છે તેમ તેમ તે ઈલ્મ પ્રાપ્ત કરે છે અને દુનિયાની રીતભાત શીખે છે. પછી એક તબક્કો એવો આવે છે કે તેને શિખવાડવામાં આવે છે કે કઈ રીતે જીવે અને કઈ વસ્તુની અદબ કરે. તેને શિખવાડવામાં આવે છે કે ખરું શું છે અને ખોટું શું છે.

હવે તે બાલિગ તરીકે પોતાની જવાબદારીઓ નિભાવવા માટે તૈયાર થઈ જાય છે. તે ન તો બાળક છે કે ન તો પુખ્તવયનો. આ તબક્કો કે જેમાં બાળક પુખ્તવય તરફ પરિવર્તિત થઈ રહ્યો હોય છે તેને ‘કિશોર અવસ્થા’ કહેવાય છે. સામાન્ય રીતે એમ કહેવામાં આવે છે કે બાલિગ થવું એટલે શારીરિક રીતે યૌવન સુધી પહોંચી જવું, પરંતુ આવું સમજવું પૂરતું નથી.

બાલિગ થવું એટલે જવાબદાર બનવું એટલે આ અવસ્થામાં તે શારીરિક અને માનસિક બન્ને રીતે પુખ્તવયનો થઈ જાય છે.

બાલિગ હોવાની નિશાનીઓ કઈ કઈ છે ?

છોકરાઓ માટે ત્રણ નિશાનીઓ છે. તેમાંથી કોઈ પણ નિશાની હોય તો છોકરો બાલિગ કહેવાશે.

- જો છોકરાએ ઈસ્લામી પંદર વર્ષ પૂરા કરી દીધાં હોય અથવા તો ૧૪.૫ અંગ્રેજી વર્ષ પૂરાં કરી દીધાં હોય તો તેને બાલિગ માની લેવો જોઈએ, પછી બીજી બે નિશાનીઓ તેની અંદર હોય કે ન હોય.
- શર્મગાલની આજુબાજુ સખત વાળ ઊગવા. નરમ વાળને બાલિગ હોવાની નિશાની ગણવામાં આવતી નથી.
- સ્વપ્નદોષ થવો, જેમાં ઊંઘમાં છોકરાની શર્મગાલમાંથી ઘટ્ટ પ્રવાહી નીકળે કે જે પેશાબ હોતો નથી. આ પ્રવાહીને વિર્ય કહેવાય છે અને તે દુધિયા રંગનું હોય છે અને તેની ગંધ આથા (ખમીર) જેવી હોય છે.

ધ્યાન આપવા લાયક બાબત એ છે કે જ્યારે પણ વિર્ય નીકળે ત્યારે ગુસ્સે જનાબત વાજિબ થઈ જાય છે, પછી તે ઊંઘની હાલતમાં જ કેમ ન નીકળ્યું હોય ? આ ગુસ્સા વગર માણસ નાપાકી (જનાબત)ની હાલતમાં રહે છે અને તે નમાઝ પઢી શકતો નથી કે રોઝા રાખી શકતો નથી.

જો છોકરાને ખબર ન હોય કે તે બાલિગ થઈ ચૂક્યો છે કે નહીં ? તો તેને ખાત્રી થઈ જાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી પડશે અથવા તો બીજી નિશાનીઓ જાહેર થવાની રાહ જોવી પડશે.

બાલિગ થઈ જવું એટલે શું ?

સૌ પ્રથમ વાત જે તમારે જાણવી જોઈએ તે એ છે કે બાલિગ થવું તે કુદરતી વાત છે. આ પરિવર્તન ફક્ત તમારા એકલામાં જ નથી આવતું. બધા છોકરાઓ તેરથી પંદર વર્ષ દરમિયાન આવા પરિવર્તનનો અનુભવ કરતા હોય છે.

જ્યારે આપણે બાલિગ થઈ જઈએ તો ઈસ્લામના બધા અહકામ બજાવી લાવવા આપણા ઉપર વાજિબ થઈ જાય છે અને જે વસ્તુથી ઈસ્લામ રોકે છે તેવાં કાર્યો કરવાં આપણા ઉપર હરામ થઈ જાય છે. તેનો અર્થ એ કે નમાઝ, રોઝા, હજ અને ઝકાત હવે આપણા ઉપર વાજિબ થઈ ગયાં.

બીજી વસ્તુ જે જાણવી જોઈએ તે એ કે જ્યારે તમે બાલિગ થઈ જાઓ તો તમારી અંદર કેટલીક એવી ભાવનાઓ પેદા થશે કે જેમનો અનુભવ તમે પહેલાં નહીં કર્યો હોય.

તમારી અંદર શારીરિક પરિવર્તન આવી રહ્યું છે. તમે ઘણી ઝડપથી મોટા થઈ રહ્યા છો. તમારી બધી ગ્રંથીઓ પૂર ઝડપે કામ કરી રહી છે. તે તમારા લોહીમાં એવા નવા નવા રાસાયણિક પદાર્થો ભેળવી રહી છે. તમારું યકૃત રાસાયણિક ફેક્ટરી જેવું છે અને તમારા કોષ ઓવર ટાઈમ કામ કરી રહ્યા છે. આ બધા રસાયણો તમારા શરીરને તમારા કોષોને સંદેશાઓ મોકલી રહ્યા છે કે હવે તમારા મોટા થવાનો સમય આવી ચૂક્યો છે. તમારા શરીરમાં ફેરફાર આવવા લાગશે. તમારી

માંસપેસીઓ વધારે મજબૂત અને મોટી થઈ જશે. તમારા ચહેરા ઉપર અને બગલમાં વાળ ઊગવા લાગશે. તમારા શરીરમાં વધારે મદાનગી દેખાશે.

બાલિગ થવાના સમયની એક અન્ય મહત્વની બાબત એ છે કે તમારી શલ્વત (કામેચ્છા)ના કારણે તમારો નક્સ તમને ગુમરાહ કરવાની કોશિશ કરશે.

જ્યારે તમે બાલિગ થઈ જાઓ તો કોઈ પણ ચિત્ર અથવા અન્ય વસ્તુ કે જે કામોત્તેજક હોય તે તમારી શલ્વતને ઉત્તેજન આપશે એટલા જ માટે આપણે બિભત્સ પત્રિકાઓ અથવા ટીવીના કાર્યક્રમો અને એટલે સુધી કે બિભત્સ જોકસથી પણ આપણે દૂર રહેવું જોઈએ કારણ કે આ બધી વસ્તુઓ આપણી શલ્વતને વધારે છે.

માનવ સમાજમાં જાતીય સંબંધો એક કુદરતી બાબત છે, પરંતુ ફક્ત નિકાહના બંધનમાં રહીને જ નેકી સાથે તેમને જોડી શકાય છે.

તમારી કામેચ્છાઓને કાબૂમાં રાખવી જોઈએ, જો તેને ખુલ્લી છૂટ આપી દેવામાં આવે તો તે વાસના બની જાય છે જે એક શક્તિશાળી બળ છે કે જે સહેલાઈથી માણસના કાર્યોને વશમાં કરી

લે છે. જો આપણે આપણી શહવતના વશમાં થઈ જઈએ તો આપણો નક્સ બરબાદ થઈ જશે. આપણું દિલ વાસનાનું ગુલામ થઈ જશે અને આપણું જીવન બેકાર થઈ જશે.

આપણે બાલિગ શા માટે થઈ જઈએ છીએ ?

આપણે એવા સમયે બાલિગ થઈએ છીએ કે જ્યારે આપણી અંદર જવાબદારી પેદા થવી જોઈએ. શાની જવાબદારી ?

જ્યારે આપણે બાલિગ થઈએ છીએ તો આપણું શરીર શુક્રાણું પેદા કરે છે જે વિર્ય નામની પ્રવાહીમાં હોય છે. જ્યારે છોકરીઓ બાલિગ થઈ જાય છે તો તે અન્ય પ્રકારના કોષ પેદા કરે છે. જેમને અંડાણું કહેવામાં આવે છે. જ્યારે શુક્રાણું અંડકોષ (અંડાણું)ને મળે છે તો તેને ગર્ભાધાન (fertilisation) કહેવાય છે અને આ નવા મનુષ્યની શરૂઆત છે.

આ બન્ને કોષ હવે આપસમાં ભળી જશે અને એક નવો કોષ બની જશે તે કોષ મોટો થઈને બાળક બની જશે, જેની અંદર માતા અને પિતાના કોષના કારણે બન્નેનાં લક્ષણો હશે એટલે જ્યારે આપણે બાલિગ થઈ જઈએ છીએ તો આપણે શાદી કરી શકીએ છીએ અને ઓલાદ પેદા કરી શકીએ છીએ, જેના કારણે માનવજાતનો અંત આવી જતો નથી, પરંતુ આવા સમયે આપણે જવાબદારીની સાથે વર્તવું જોઈએ કે જેથી આપણી શહવત બેકાબૂ ન બની જાય. એવા ટીવીના

કાર્યક્રમો કે જેમાં બિભત્સ દ્રશ્યો હોય, એવાં પુસ્તકો કે જે કામોત્તેજન આપે અને એવી જ પત્રિકાઓ તથા ડિસ્કોમાં જવું અને બેફામ પાર્ટીઓ કરવી. આ બધી વસ્તુઓ આપણને વાસનાના રસ્તા ઉપર લઈ જાય છે અને તેમનાથી દૂર રહેવું જોઈએ.

સબક 18 : સિનેમામાં જવું અને ફિલ્મો જોવી

આપણા સમાજમાં એક ગેરસમજ રહેલી છે કે જે સિનેમા અને ફિલ્મો વિષેની છે.

સિનેમા એવી જગ્યા છે કે જ્યાં લોકોને ફિલ્મો દેખાડવામાં આવે છે. લોકો આપણને કહેતા રહે છે કે સિનેમામાં જવું અને ફિલ્મો જોવી હરામ છે.

લોકોમાં આ ગેરસમજ એટલા માટે પેદા થાય છે કે જ્યારે તમારા માબાપ તમારાં જેવડાં હતાં તો સિનેમાનો ઉપયોગ મોટાભાગે નાયગાન માટે થતો હતો. આ જ કારણે સિનેમામાં જવું હરામ ગણાતું હતું અને જે લોકો ત્યાં જતા હતા તેમને રોકવામાં આવતા હતા.

આજે આપણા ઘરોમાં ટીવી હોય છે અને આપણે જે ઈચ્છીએ છીએ તે જોઈ શકીએ છીએ, માટે જ ફિલ્મો જોવી કે ન જોવી તે પ્રશ્ન જ હવે રહ્યો નથી. હવે એ પ્રશ્ન છે કે કેવી ફિલ્મો જોવી.

સિનેમાને તમે એક રેસ્ટોરન્ટ માની શકો છો, જો રેસ્ટોરન્ટમાં હરામ ભોજન પીરસાતું હોય તો જ રેસ્ટોરન્ટમાં જવું હરામ છે, પરંતુ જો ત્યાં હલાલ ભોજન પીરસાતું હોય તો ત્યાં જઈને

જમવામાં કોઈ વાંધો નથી, માટે આપણે રેસ્ટોરન્ટમાં જઈએ છીએ કે નહીં તે કોઈ પ્રશ્ન જ નથી. પ્રશ્ન એ છે કે આપણે ત્યાં જઈને હલાલ ભોજન લઈએ છીએ કે હરામ.

આવી જ રીતે આપણે સિનેમામાં જઈએ છીએ કે નહીં તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી. મહત્વની બાબત એ છે કે આપણે ત્યાં જઈને શું જોઈએ છીએ.

આપણે જો ત્યાં જઈને એવી ફિલ્મો જોઈએ કે જેમાં લોકો બેશર્મીથી વર્તન કરતા હોય, નિર્વસ્ત્ર દેખાતા હોય તો પછી આવી ફિલ્મ જોવી ખરેખર હરામ છે, પરંતુ જો આપણે એવી ફિલ્મ જોઈએ કે જેમાં એજ્યુકેશનલ અથવા રસપ્રદ વાતો હોય અને કોઈ પણ હરામ દ્રશ્ય દેખાડ્યા વગર તે ફિલ્મ આપણને ફાયદો પહોંચાડતી હોય તો આવી ફિલ્મ જોવી મુબાહ છે. આપણે આવી ફિલ્મો જોવા પણ વારંવાર ન જવું જોઈએ કે જેથી આપણે આપણો કિંમતી સમય વેડફી નાખીએ.

બદ્નસીબીથી આજકાલની મોટાભાગની ફિલ્મો યુવાવર્ગને કામોત્તેજન આપવા માટે હોય છે. આવી ફિલ્મો એવાં દ્રશ્યો દેખાડે છે કે જે યુવાનોને એવા વિચારો કે જે મૂળ તેમની ઈચ્છાશક્તિના કાબૂમાં હોવાં જોઈએ તેવા વિચારો વિચારવામાં પ્રોત્સાહિત કરે છે અને પછી તેમના ઉપર અમલ કરવાની શીખ આપે છે.

આવી ફિલ્મો હરામ છે કારણ કે તે ફિલ્મ જોનારના કાર્યોને પ્રભાવિત કરે છે. તે નફ્સની શહવતને એટલી બળવાન બનાવી દે છે કે તેને કાબૂમાં કરવી મુશ્કેલ થઈ જાય છે અને અંતમાં દિલ તેમની સાથે હારી જાય છે અને તે બુધ્ધિનો ગુલામ બનવાને બદલે ઈચ્છાઓનો ગુલામ બની જાય છે.

જ્યારે પણ આપણે ફિલ્મ જોવા જઈએ તો આપણે પોતાને સવાલ પૂછવો જોઈએ કે આપણે તે ફિલ્મ શા માટે જોઈ રહ્યા છીએ ? ફિલ્મ કદાચ રસપ્રદ જ હોય, પરંતુ તેમાં કેટલાક દ્રશ્યો એવાં હોય કે તે આપણા ઉસૂલો વિરુદ્ધ હોય તો પછી તેવી ફિલ્મ ન જોવી જોઈએ. સિનેમામાં જે કાંઈ પડદામાં દેખાડવામાં આવે તે તમારી સામે ચાલતું જ હોય, તમે તેને ટીવીની માફક બંધ કરી ન શકો અથવા વિડીયોની માફક ફાસ્ટ ફોરવર્ડ ન કરી શકો. ભાગ્યે જ એવી કોઈ ફિલ્મ હોય છે કે જેમાં એવાં દ્રશ્યો ન હોય.

તમે આમ કહીને પોતાને છેતરી ન શકો કે મને ખબર નથી કે આ બધું શું થઈ રહ્યું છે. એવી પણ ફિલ્મો હોય છે કે જાહેરી રીતે રસપ્રદ કોમેડી હોય છે, પરંતુ તેમાં બેશર્મીવાળી અને બિભત્સ વાતો હોય છે. આવી ફિલ્મો પણ તમારે જોવી જોઈએ નહીં કારણ કે તેનાથી તમારા ઉપર વિપરીત અસર થશે.

કેટલીક ફિલ્મો એવી હોય છે કે જે સારી અને સભ્ય હોય છે, જેમાં તમને માનવીય વર્તનમાં વધારે જ્ઞાન મળી શકે છે. તમારી કલ્પનાશક્તિ સુધરી શકે છે અને તમને જ્ઞાનની સાથે ગમ્મત મળી શકે છે. આવી ફિલ્મો મુબાલ છે કારણ કે તેમની તમારા ઉપર સારી અસર થઈ શકે છે.

આવી રીતે અલ્લાહ તમારી આઝમાઈશ લે છે કે શું તમે બિભત્સ ફિલ્મો જોવા લલચાઈ જાઓ છો કે પોતાના નફ્સને કાબૂમાં રાખો છો ?

ઈસ્લામમાં સર્ટીફિકેટ જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી. જો ફિલ્મ બિભત્સ હોય, તેમાં બેશર્મી હોય કે અશ્લિલતા હોય, તો તે બધા જ લોકો માટે હરામ છે, પછી લોકોની ઉંમર પાંચ વર્ષની હોય કે ૫૦ વર્ષની હોય.

તમને લાગશે કે શરૂઆતમાં તમો ફિલ્મોથી દૂર નહીં રહી શકો, પરંતુ જેઓ તમે તેમનાથી દૂર રહેવાનો મજબૂત ઈરાદો કરી લેશો તો તમને લાગશે કે તમારી નેકીઓમાં ૧૦૦ ઘણો વધારો થઈ ગયો છે અને પછી તમને ફિલ્મ જોવાની ઈચ્છા પણ નહીં થાય, પછી તમે પોતાની જાત ઉપર આશ્ચર્ય કરશો કે મેં પોતાના નફ્સને આટલી બધી છૂટ કેવી રીતે આપી દીધી હતી કે તે મને આવી મહત્વ વગરની અને નિરર્થક વસ્તુ તરફ દોરી જતો હતો !